

บทที่ 1

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิถีไทย

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กับวิถีไทย กรวรรณ สังขกร สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อบรม “การพัฒนาความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนเส้นทาง R3A รุ่นที่ 1 วันศุกร์
ที่ 29 พฤษภาคม 2558 ณ โรงแรมมณีนาราค จ.เชียงใหม่

2. ประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ
3 ของภูมิภาคเอเชีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552)

3. องค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization (2003) การท่องเที่ยวของโลกในศตวรรษที่
21 ใช้หลักการของแผนแม่บทของโลก (Agenda 21) เป็นกรอบในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึง
ถึงหลักการ 4 ประการ คือ 1. การดำเนินกิจการการท่องเที่ยวในขอบเขตที่ความสามารถรองรับของธรรมชาติ
ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนจะมีได้ 2. ความตระหนักใน
กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของ
ชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น 3. การมีส่วนร่วมของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนต่อกิจกรรม
การท่องเที่ยว 4. การเชื่อมร้อยประสานความจำเป็นต่อการพัฒนาทางเลือกของชุมชนและกำหนดแผนงานทาง
เศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4. ความหมาย: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ◦ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของคน
จากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชมเอกลักษณ์ ความงามทางวัฒนธรรม ทั้งนี้จะต้องเคารพใน
วัฒนธรรม ของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ความเข้าใจ และความซาบซึ้งใจในวัฒนธรรมของ
ชุมชนนั้นๆ ต้อง คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อบุคคลและวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด
ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็น เจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการ สร้างรายได้และการจ้างงาน อัน
นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) ◦ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นวิธีการ
ศึกษา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา
สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการ
ท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความ
เกี่ยวโยง พึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (ชาญ วิทย์ เกษตรศิริ, 2540)

5. ความหมาย: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ◦ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเคลื่อนไหว ของผู้คนที่
เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การ เดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชม
ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทาง เพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่

สืบทอดกันมา ของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา (World Tourism Organization in Richards, 1995)

6. นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 1. Purposeful Cultural Tourist หมายถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำ และพยายามแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2. Sightseeing Cultural Tourist หมายถึงนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำ แต่ไม่ได้พยายามแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งกว่าเดิม 3. Serendipitous Cultural Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ตั้งใจจะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ก็ได้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง 4. Casual Cultural Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายลำดับท้ายๆ และได้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้างเล็กน้อย และ 5. Incidental Cultural Tourist หมายถึงนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ตั้งใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ก็ได้มีโอกาสเยี่ยม ชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้าง (ปริญญ์ อภิวงค์วาร, 2548)

7. การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทย ความ เจริญก้าวหน้า ทางด้านการ ติดต่อสื่อสาร การรับและ นิยม วัฒนธรรม ต่างชาติ การพัฒนา ของบ้านเมือง การ เปลี่ยนแปลง ของสังคม

8. การรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น คมนาคม ขนส่ง อิทธิพล ของสื่อ เผยแพร่ โดยตรง Thai Culture

9. ประเภทของวัฒนธรรม วัฒนธรรม วัฒนธรรมหลวง วัฒนธรรมราษฎร์ วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง

10. วัฒนธรรมหลวง แบบแผนที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม พิธี การที่เป็นวัฒนธรรมส่วนกลาง หรือวัฒนธรรมราชการ

11. วัฒนธรรมราษฎร์ แบบแผนที่เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมที่เป็นของท้องถิ่น หรือของ ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ที่มี การปฏิบัติ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง สืบ ทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบัน

12. วัฒนธรรมหลัก (Main Culture) °เกิด °แก่ °เจ็บ °ตาย °ภาษา การบวชเรียน

13. วัฒนธรรมรอง (Sub Culture) °เป็นวัฒนธรรมของคนกลุ่ม น้อย วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงภาษาถิ่น

14. องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณคดีและ พิพิธภัณฑ์ สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ซากฝังเมืองในอดีต ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาล ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพ ภาษาและวรรณกรรม ประเพณีความเชื่อที่ เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรม เก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมย่อย ECTARC (Richards, 1995)

15. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแหล่งมรดก (Heritage Tourist)

16. World Heritage: มรดกโลกในไทย 5 แห่ง 1. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ° มีความรุ่งเรืองในอดีตช่วงใกล้เคียงกันอาณาจักรสุโขทัย เป็นราชธานีแห่ง แรกของไทย เป็นศูนย์กลาง

ความเจริญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 ◦ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ “เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร” จากการประชุมคณะกรรมการ มรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ◦ เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรือ อารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

17. World Heritage: มรดกโลกในไทย 5 แห่ง 2. อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ◦ ราชอาณาจักรเก่าแก่ของไทยที่มีความเจริญรุ่งเรืองยาวนานถึง 417 ปี แม้ว่าภายหลังจะถูกทำลายลงจากภัยสงคราม แต่ยังคงเหลือ โบราณสถานและโบราณวัตถุที่เป็นหลักฐานแสดงถึงความ เจริญรุ่งเรือง และ ความมีอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษของชากรุง ศรีอยุธยา ◦ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จากการประชุม คณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ณ กรุงคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ◦ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏ ให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

18. World Heritage: มรดกโลกในไทย 5 แห่ง 3. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ◦ อาเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ◦ เป็นแหล่งโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของผู้คนยุคก่อน ประวัติศาสตร์ ย้อนหลังไปกว่า 4,300 ปี ซึ่งมีวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการ แล้วในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต ◦ ครอบคลุมถึงแหล่งโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกกว่าร้อยแห่ง ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีมนุษย์อยู่อาศัยหนาแน่นมาตั้งแต่หลายพันปีก่อน ◦ ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ.2535 จากการประชุม คณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ครั้งที่ 16 ที่เมืองแซนตาเฟ ประเทศ สหรัฐอเมริกา ◦ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็น อยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

19. World Heritage: มรดกโลกในไทย 5 แห่ง 4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและห้วยขาแข้ง ◦ ผืนป่าอันยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่ง ใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าด้านตะวันออก และเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ครอบคลุมพื้นที่กว่ากว่า 3,800,000 ไร่ อยู่ภายในเขตจังหวัด อุทัยธานี จังหวัดตาก และ จังหวัดกาญจนบุรี ◦ ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2534 และเป็นสถานที่ธรรมชาติแห่ง แรกของประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้เป็นมรดกโลก ◦ เป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เป็นแหล่งที่เกิด จากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากหรือสวยงามเป็นพิเศษ และเป็น ถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายาก หรือ ที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดม สมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

20. World Heritage: มรดกโลกในไทย 5 แห่ง 5. อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ◦ ประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยาน แห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัดคือ นครราชสีมา สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และ บุรีรัมย์ มีพื้นที่ป่ารวมกันเกือบ

4,00,000 ไร่ ° ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ "ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่"จาก การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ครั้งที่ 29 เมื่อปี พ.ศ. 2548 ที่เมืองเดอร์บัน ประเทศแอฟริกาใต้ ° เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายาก รวมถึงระบบนิเวศอัน เป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจ

21. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist) โรงละคร การแสดงคอนเสิร์ต เทศกาล งานประเพณี

22. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist) การถ่ายภาพ วาดภาพ เครื่องปั้น ทาอาหาร หัตถกรรม

23. “วัฒนธรรมไทย” คือสินค้าชิ้นเอกของ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” CREATIVE TOURISM

24. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยววัฒนธรรมเมือง (Urban Cultural Tourist) แหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งอุตสาหกรรม

25. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยววัฒนธรรมชนบท (Rural Cultural Tourist) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชน ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ภูมิทัศน์

26. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist) ทะเลทราย เดินป่า ศูนย์วัฒนธรรม ศิลปะและ หัตถกรรม

27. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยววัฒนธรรมทันสมัย (Popular Cultural Tourist) สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า การแสดงคอนเสิร์ต งานแข่งขันกีฬา

28. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัฒนธรรมสามารถสร้างรายได้ให้กับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่

29. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 10 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี พระนครคีรี หรือเขาวัง เป็นพระราชวังแห่งเดียวของประเทศไทยที่ตั้งอยู่บนยอด เขา ซึ่งแต่เดิมมีชื่อเรียกว่า ‘เขาสมณะ’ เนื่องจากมีวัดสมณะ อารามเก่าตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยาอยู่บนไหล่เขาด้านตะวันออก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ครั้งยังผนวชอยู่เคยเสด็จมาปฏิบัติภาวนาบนยอดเขา หลัง เสด็จขึ้นครองราชย์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังขึ้น โดยยอดเขาทางทิศ ตะวันตกเป็นที่ประทับและเรือนบริวาร ยอดกลางเป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมเพชร บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และบนยอดเขาด้านตะวันออกเป็นที่ตั้งของวัดพระแก้ว อารามประจำพระราชวังพระนครคีรี พระราชทานนามว่า ‘พระราชวังพระนครคีรี’ โดดเด่นด้วยความงดงามของสัดส่วนที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่าง สถาปัตยกรรมกับสภาพภูมิประเทศ

30. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 9 อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จังหวัดนครราชสีมา ◦ จุดเด่นของเมืองคือปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย จากหลักฐานศิลาจารึกและรูปแบบทางศิลปะ สร้างบ่งบอกว่า สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาที่ 1 ราวพุทธ ศตวรรษที่ 16 ในฐานะเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ รูปแบบของ ศิลปะเป็นแบบบาปวนผสมผสานกับศิลปะแบบนครวัด ซึ่ง ปราสาทนี้ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นสถานที่ทางศาสนาพุทธในสมัย พระเจ้าชัยวงศาที่ 7 พิศิษฐานต์แห่งชาติ พิมาย ยังเป็นแหล่ง รวบรวมโบราณวัตถุศิลปะขอมเอาไว้จำนวนมากและน่าสนใจที่สุด ของประเทศไทยอีกด้วย

31. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 8 พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ◦ ปุชนิยมสถานคู่บ้านคู่เมือง นครปฐม พระเจดีย์องค์เดิมมีลักษณะทรงโอคว่ำ หรือทรงมะนาวผ่าซีก แบบเดียวกับพระสถูปสาญจี รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า เจดีย์ใหญ่องค์นี้อาจเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นแต่ละ ครั้งพระสมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช เดินทางมาเผยแผ่ พระพุทธศาสนายังสุวรรณภูมิเป็นครั้งแรก จึงโปรดเกล้าฯให้ บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นและพระราชทานนามใหม่ว่า ‘พระปฐมเจดีย์’ อันมี ความหมายว่าเจดีย์แห่งแรก ปัจจุบันยังคงมีพุทธศาสนิกชนเดินทางมา สักการะเป็นจำนวนมากทุกปี ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐม เจดีย์ ยังเป็นแหล่งรวบรวมศิลปกรรมชิ้นเยี่ยมสมัยทวารวดีเอาไว้มาก ที่สุดด้วย

32. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 7 พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ◦ องค์พระธาตุเดิมสร้างมานาน ไม่น้อยกว่า 2,300 พระธาตุพนมเคย ล้มหลายครั้งทั้งองค์ใน พ.ศ. 2518 เนื่องจากความเก่าแก่และถูก พายุฝน กระทบต่อเนื่องกันหลายวัน ชาวไทยทั่วประเทศได้ร่วมกัน บริจาคทุนทรัพย์บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุขึ้นใหม่ตาม แบบเดิม แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2522 ในวันนี้พระธาตุพนมจึงยังคงตระหง่าน งามอยู่เป็นที่เคารพสักการะของ พุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมไปถึงทางฝั่งลาว ด้วย ในวัน เพ็ญเดือน 3 ของทุกปี จะมีพุทธศาสนิกชนหลั่งไหลมา ร่วมงานสมโภชพระธาตุพนมจากทั่วทุกสารทิศ

33. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 6 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ◦ เมืองโบราณที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองศรีสัชนาลัยอย่าง ใกล้ชิด ◦ เป็นแหล่งศิลปกรรมอันงดงามอ่อนช้อย มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว เป็นแหล่งกำเนิดศิลปวัฒนธรรมสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษรไทย การวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านศิลปกรรม พุทธ ประติมากรรมของสุโขทัยได้รับการยอมรับกันว่าเป็นสุดยอดทาง ความงามของ ศิลปะไทย เมืองเก่าสุโขทัยมีโบราณสถานขนาดใหญ่ ตระการตาหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะพระพุทธรูปขนาด มหา

34. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 5 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ◦ เมือง

โบราณที่มีร่องรอยของการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคชุมชนก่อน ประวัติศาสตร์ จนกระทั่งเป็นแคว้นแคว้นที่มีความเจริญรุ่งเรืองทาง ศิลปวัฒนธรรมระดับสูง ◦ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดดเด่นด้วยโบราณสถานขนาดใหญ่จำนวนมากมายที่สร้างด้วยศิลาแลง ทั้งในส่วนของเมืองเซลิ้ง อันเป็นเมืองในยุคเริ่มแรก และในส่วนของเมืองศรีสขาลัยซึ่งเป็นส่วน ต่อขยายที่เจริญขึ้นในยุคต่อมา โบราณสถานเหล่านี้ตั้งอยู่ท่ามกลาง ธรรมชาติ เทือกทิวเขาและแมกไม้อันร่มรื่น ปราศจากการรบกวนจาก ความเจริญสมัยใหม่ จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ที่มี บรรยากาศงดงามสมบูรณ์มากที่สุดของประเทศไทย

35. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 4 วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร ◦ องค์ พระปรารักษ์สูงตระหง่านเสียดฟ้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับการ ยกย่องว่าเป็นสุดยอดด้านงานสถาปัตยกรรมชั้น เยี่ยมแห่งหนึ่งของ ยุครัตนโกสินทร์ ด้วยความสูงทั้งสิ้น 33 วาเศษ จึงถือว่าเป็นพระ ปรารักษ์ที่สูงที่สุดในโลก สร้าง ขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 รอบองค์ปรารักษ์จิตรอลังการด้วยการตกแต่ง ประดับ ประดาด้วยถ้วยชามกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ เป็นเอกลักษณ์ อันเป็นที่รู้จักดีอย่างหนึ่งของประเทศไทยในสายตาชาว ต่างประเทศ

36. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 3 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ◦ อดีตราชธานีที่มีอายุยาวนานที่สุดของสยามประเทศ คือ 417 ปี ได้รับ การยกย่องให้เป็น มรดกโลกทางวัฒนธรรมจากยูเนสโก ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2534 ◦ ร่องรอยสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่และงดงามที่ หลงเหลือกระจัดกระจาย อยู่สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองสืบเนื่องมาหลายยุคหลายสมัย แม้ใน ระยะเวลาหลังจะมี ปัญหาความเสื่อมโทรมและการรุกรานพื้นที่ จนมีข่าวลือ หนาหูว่าจะถูกเพิกถอนจากบัญชีมรดกโลก แต่ท้ายที่สุดก็ ได้รับการ ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหาจนคลี่คลายไปได้ด้วยดี ด้วยระยะทางที่ อยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ ไม่ไกลเกิน นักท่องเที่ยวทุกๆ ไปจะไปสัมผัสได้

37. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 2 วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ◦ ปุชนียสถาน คู่บ้านคู่เมืองบนยอดดอยสูง สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระ บรมสารีริกธาตุตั้งแต่ พ.ศ. 1916 ในสมัยพญากือนาแห่ง อาณาจักร ล้านนา ความสง่างามขององค์พระธาตุเจดีย์เหลี่ยมประดับด้วยแผ่น ทองอร่ามตา รวมทั้งการตกแต่ง ประดับประดาด้วยศิลปกรรมล้านนา อันงดงาม ท่ามกลางม่านหมอกของผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์เหนือ เทือกเขา ดอยสูง รวมทั้งสภาพอากาศอันเย็นสบาย ผสมผสานกันเป็น บรรยากาศอันขลิบขลิบที่แตกต่างจากสถานที่อื่นๆ อย่างเป็น เอกลักษณ์ สร้างความประทับใจกับผู้มาเยือนทั้งชาวไทยและชาว ต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง จึงไม่น่า แปลกใจที่จะได้รับคะแนนนิยม อย่างล้นหลาม

38. 10 อันดับ สุดยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ โดย นิตยสาร อ.ส.ท. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ของไทย อันดับ 1 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือ ‘วัดพระแก้ว’ กรุงเทพมหานคร

◦ พระอารามหลวงในบริเวณพระบรมมหาราชวังแห่งนี้ เป็นหนึ่งในบรรดาแหล่งท่องเที่ยวแห่งแรกของประเทศที่เปิดเผยออกสู่สายตาของชาวโลกเมื่อแรกเริ่มมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นในประเทศไทยเมื่อ 50 ปีก่อน นอกจากความสำคัญในฐานะเป็นสถานที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญนามพระศรีรัตนปฏิมากร ‘พระแก้วมรกต’ สถาปัตยกรรมหลายยุคหลาย สมัยที่สร้างเสริมสืบต่อกันมาและการตกแต่งประดับประดาอันอลังการ ก็เป็นเอกลักษณ์ที่ ดึงดูดใจ โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงคด เรื่องรามเกียรติ์อันวิจิตรตระการ ตาและมีความยาวที่สุดในโลก จากการสำรวจโดยกรุงเทพโพลของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ เมื่อต้นปี 2553 นี้ วัดพระศรีรัตนศาสดารามยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการโหวตจากนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชื่นชอบมากที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย เรียกว่าได้คะแนนเสียงทั้งจาก นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างเป็นเอกฉันท์ สมศักดิ์ศรีความเป็น ‘สุดยอด ของสุดยอด’ แหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจอย่างแท้จริงละครับอันดับนี้

39. ท่องเที่ยววิถีไทย Discover Thainess แหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยที่ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทุกเพศ ทุกวัย ทุกธรรมเนียมของการท่องเที่ยว ทั้งเนิบช้า และกิจกรรมตื่นเต้น มีความแตกต่าง แต่ลงตัว สอดแทรกอยู่ใน ทุกแห่ง ไม่ว่าจะในเมืองใหญ่ หรือชนบท ไม่ว่าจะในธรรมชาติ ขุนเขา ราวป่า น้ำตก ฟุ้งดอกไม้สวย โบราณคดี ชีวิตดี๊ดีรพบรรพ์ วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย แอนิเมชันเจอร์ที่สร้างสรรค์โดยธรรมชาติ กิจกรรมทำทายที่รังสรรค์โดยมนุษย์ ศิลปะการแสดงโบราณ จนถึงการทำ อนุสาวรีย์จะโคนพื้นบ้านที่ สนุกสนาน ไร่ใจ

40. Thai Fun ◦ เสน่ห์ไทย คือความสนุกที่มาพร้อมกับความอ่อนโยน เปรียบดังความราบเรียบของสายน้ำ ก็ยังเกิด เกลียวคลื่นมาหยอกล้อ ◦ ทะเลอันดามัน ทะเลอ่าวไทย เกาะพีพี เกาะตะรุเตา จากตะวันออกไปสู่ตะวันตก และลงสู่หาดสวรรค์ที่ ไล่เรียงได้จากปลายด้ามขวานทองของประเทศไทย ในจังหวัดท่องเที่ยวอย่างเพชรบุรี สุราษฎร์ธานี หรือเกาะภูเก็ต อันลือชื่อ ◦ 01_Discover_Thai_fun.mp4

41. Thai Festivity ◦ สีสันของความสนุกสนานของงานเทศกาลที่มีตลอดปี รวมไปถึงบรรดาตลาดโต้รุ่ง การทานอาหารริมทาง แม้จะดูเป็นวิถีที่ไร้ระเบียบ แต่ความยุ่งเหยิงก็อบอวลไปด้วยการบริการอันอบอุ่น และถูกใจ ในอัยาศัยไมตรีระหว่างกัน ◦ บรรดาตลาดโต้รุ่ง การทานอาหารริมทาง แม้จะดูเป็นวิถีที่ไร้ระเบียบ แต่ความยุ่งเหยิงนั้นก็ยังมีทั้งรสชาติจี๊ดจ๊าด และอวลไอของศิลปะ ของการบริการอันอบอุ่น และ หากถูกใจในอัยาศัยไมตรีระหว่างกัน ก็จะมีทั้งของฝากของแถมก็ให้ประทับใจกันไปไม่รู้ลืม ◦ ในงานเทศกาลระดับจังหวัด งานวัด งานประเพณี การประกวดสาวงามประจำเทศกาล ที่มีตั้งแต่นางงามผีก และผลไม้ไปจนถึง นางงามประจำจังหวัด เกมสาวน้อยตกร้า ลีเก รวง ขบวนการบุปผชาติ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีทั้งความเรียบง่าย และสีสันที่แปลกตาไป พร้อมๆกัน ◦ 02_Discover_Thai_festivity.mp4

42. Thai Food ◦ ปัจจุบัน คนยุคใหม่มักจะใส่ใจชีวิตที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไร่การปรุงแต่ง และเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคน ไทย ที่ทุกวันนี้หลายแห่งก็ยังเก็บรักษาวิถีชีวิตที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน ◦ หลายแห่งก็ยังเก็บรักษาวิถีชีวิตที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าว ที่ใช้วัว ควาย เป็น เครื่องมือไถและหว่าน ซึ่งสัตว์เลี้ยงเหล่านี้จะมีค่าใน

สังคมไทย เพราะไม่ใช่แค่เครื่องมือ แต่เป็นเพื่อน เป็นสมาชิกในครอบครัว ° อาหารการกินแบบวิถีไทยแท้ๆ จะเน้นความเรียบง่าย และเป็นสิ่งที่หาได้จากธรรมชาติ อาหารที่ขึ้นชื่ออย่างอาหารในราชสำนักนั้น ก็ถือเป็นอาหารที่นาศิลปะเข้ามาเป็นส่วนประกอบ ที่ช่วยปรุงรสชาติเป็นอาหารทางสายตา ซึ่งเป็นอาหารที่ยังคงคุณค่าของสารอาหาร แบบพร้อมสรรพ ° 03_Discover_Thai_food.mp4

43. Thai Way of Life ° เส้นทางค้าขาย และการเดินทางระหว่างเมืองและหัวเมือง ผู้คนที่มีวิถีชีวิตติดริมแม่น้ำ จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่แปลกตาอย่างหนึ่งของ คนไทย ที่มีทั้งความรื่นรมย์ และแปลกตาสำหรับผู้มาเยือน ° กรุงเทพฯ เคยได้ชื่อว่าเป็นเวนิสตะวันออก เพราะภายในขอบเขตเมืองมีแม่น้ำหลายสาย ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นหนทางสัญจร เส้นทางค้าขาย และการเดินทางระหว่างเมืองและหัวเมือง ผู้คนที่มีวิถีชีวิตติดริมแม่น้ำ จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ ที่แปลกตาอย่างหนึ่งของคนไทย ที่มีทั้งความรื่นรมย์ และแปลกตาสำหรับผู้มาเยือน แม้ภาพเหล่านี้จะค่อยๆหายไปในเมืองใหญ่ แต่ ชีวิตริมน้ำ และวิถีชีวิตดั้งเดิมในหลายแห่งในต่างจังหวัดก็ยังคงมีให้เห็น เนื่องจากความเจริญยังไม่ได้คืบคลานเข้าไปบ้าง ชาวบ้านยัง อาศัยริมน้ำ ยังชีพด้วยการจับปลา และการทำเกษตรพื้นบ้าน แต่ก็มีบางแห่งที่พยายามเก็บรักษาวิถีชีวิต หรือชุมชนดั้งเดิมเอาไว้ เพราะ คนทุกวันนี้ได้เห็นแล้วว่า สิ่งเหล่านี้คือคุณค่าที่สะท้อนภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย °

04_Discover_Thai_way_of_life.mp4

44. Thai Wellness ° ภูมิปัญญาไทยนอกจากจะเข้าใจเรื่องของธรรมชาติอย่างลึกซึ้งแล้ว เรายังเข้าใจลงลึกไปถึงร่างกายของคนเรา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เกิด จากการผสมผสานความรู้ของโลกโบราณที่ส่งต่อกันมาจนกลายเป็นตำรายาในแบบตะวันออก ° “สมุนไพร” เป็นการดูแลรักษาสุขภาพในแบบไทย พิษเกือบทุกชนิดในป่าอันอุดมของเมืองไทยนั้น เป็นสมุนไพรที่ส่งผลดีต่อสุขภาพอยู่ เกือบครึ่ง ศาสตร์ของการรู้จักตัวยาในพืชพรรณต่างๆ ถือเป็นสิ่งสะท้อนความก้าวหน้าทางการแพทย์ของคนไทย สมุนไพร กำลังจะ กลับมาเป็นการดูแลรักษาสุขภาพทางเลือกของคนไทย และของโลกอย่างกว้างขวาง ° การนวดแผนไทย ที่โด่งดังไกลข้ามทวีปสู่ตะวันตก ซึ่งปัจจุบันได้มีการผสมผสานศาสตร์ของการนวดแผนไทยเข้าสู่การบริการทางด้าน สุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งให้บริการอยู่ในสถานบริการสุขภาพและความงาม ที่มีให้เลือกใช้บริการได้มากมาย ทั้งในโรงแรมระดับหรู หรือ ในสปาระดับชุมชน °

05_Discover_Thai_wellness.mp4

45. Thai Arts ° เมืองไทยเป็นเมืองที่รุ่มรวยวัฒนธรรมที่หลากหลาย เอกลักษณ์อันโดดเด่นของคนไทยนั้น คือความสามารถรักษา รากเหง้าวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมไปพร้อมกับการเอารับวัฒนธรรมตะวันตกมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับของตนเอง ° ศิลปหัตถกรรมของไทย ได้รับการรักษา และสืบสานอย่างเป็นระบบและแข็งแรง เมื่อได้รับการต่อยอดด้วยองค์ ความรู้ใหม่ๆ การจัดการที่เป็นระบบ โดยชาวบ้านยังคงใช้ความเป็นศิลปินในสายเลือด เทคนิคการสร้างสรรคจาก ภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้รักษาภูมิปัญญา ก่อให้เกิดผลดีต่อรายได้ครัวเรือนในชนบทอย่างเข้มแข็ง 06_Discover_Thai_ARTS.mp4

46. Thai Wisdom ° ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์เขตร้อนชื้น มีทะเลและมหาสมุทรขนานชายฝั่งและชาว มีคั้งอ่าวที่เป็นแหล่งทรัพยากร และพื้นที่เศรษฐกิจ ความสมบูรณ์เช่นนี้ทำให้เมืองไทยมีคากกล่าวที่ชาวไทย

คุ้นเคยกันดีคือ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ซึ่งสะท้อนถึงการดำรงชีพของคนไทยไปด้วย ในตัว หากคุณได้สัมผัสกับความสมบูรณ์เหล่านี้ด้วยตัวคุณเอง ความสมบูรณ์ของธรรมชาติเหล่านี้ส่งผลต่อบุคลิกลักษณะ และความเชื่อของคนไทยที่เป็นเอกลักษณ์ คือ มีความนุ่มนวล ใจเย็น ดังคำที่คนมาเยือนจะได้ยินอยู่เสมอคือ “ไม่เป็นไร” ° ไทยประเทศเดียวที่มีศาสนาสถานอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่แปลกแยกในท้องถิ่นเดียวกัน อย่างเช่น ชุมชนริมน้ำเจ้าพระยาที่เราสามารถเห็นวัด ไทย วัดจีน และมัสยิด อยู่ร่วมกันมานับร้อยๆปี ° ในแง่ของการท่องเที่ยว ประเทศไทยจึงเป็นเป้าหมายของนักเดินทางที่ต้องการเรียนรู้เรื่องการเดินทางภายใน รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจ แบบลึกซึ้ง ความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ภูเขาสูง ป่าเขียว น้ำตกใส สายน้ำแห่งวัฒนธรรมอย่างลุ่มน้ำโขง รวมถึง แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ที่หลายๆแห่งเปิดโอกาสให้นักเดินทางที่ใฝ่รู้กับการค้นหาสันติสุข

บทที่ 2

การพัฒนาการท่องเที่ยว
การท่องเที่ยวโดยชุมชน
แนวความคิดจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
นโยบายการท่องเที่ยว
การพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อใฝ่หาสุขารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างมิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งรวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ

ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)

หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

จุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(2) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว

ยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น วิถีชีวิตจากการกระทำของคน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility)

หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างความสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือ เรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮ้าส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริการจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

3) การเข้าถึงได้ (Accessibility)

หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นได้ คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว นั้นอย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือ ความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยว โดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียว แต่บางคน อาจจะต้องความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักหรืออาหาร เป็นต้น

การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาด

การท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่องค์ประกอบย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผล ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง (อรนุช ศิลป์นิพนธ์, 2547) ทั้งนี้ การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมในการเดินทางไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความหมายและองค์ประกอบ

เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญ และเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางการพัฒนา จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ 4) การเรียนรู้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านองค์กรชุมชน

ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ

มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

4. ด้านการเรียนรู้

ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมธรรมชาติและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อน เรื่องจิตวิญญาณของชุมชน ในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอกควรจะเชื่อมโยงให้เห็นการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไปกระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT”

“เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน”

(สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน.2557. การท่องเที่ยวโดยชุมชน. (ออนไลน์) แหล่งที่มา : <http://www.cbt-i.org/2012/travel.php>. 6 กันยายน 2557)

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

- ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT” ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT”

ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วีระพล ทองมา, 2547 : 17-22) ได้แก่

ผลกระทบด้านบวก

ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

ผลกระทบด้านลบ

เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

หลักการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน

และกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

นโยบายการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินงานปี ๒๕๕๗

แนวทางการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) เสริมสร้างภาพลักษณ์ประเทศไทย โดยการสร้างแบรนด์ประเทศไทยให้แข็งแกร่งและแตกต่างจากคู่แข่งอย่างชัดเจน เน้นนำเสนอภาพลักษณ์เชิงคุณค่าของไทยสู่จิตใจของนักท่องเที่ยวด้วยเอกลักษณ์ “ความเป็นไทย” และการสร้างความประทับใจผ่านประสบการณ์ที่น่าจดจำ เพื่อการเป็นจุดหมายปลายทางที่ใฝ่ฝัน ของนักท่องเที่ยว

2) เร่งการเติบโตของรายได้ทางการท่องเที่ยว พร้อมสร้างสมดุลสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวใน ๓ มิติหลัก คือ มิติโครงสร้างทางการตลาด :

- ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ ควบคู่กับการส่งเสริมตลาดคนไทย
- ให้ความสำคัญกับการขยายตลาดลูกค้าเก่า ควบคู่การเจาะตลาดลูกค้าใหม่และการเติบโตของตลาดระดับบนและตลาดระดับกลาง
- ให้ความสำคัญกับการกระจายการเดินทางทั้งในเชิงพื้นที่ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรอง และช่วงเวลาท่องเที่ยวระหว่าง High Season และ Low Season

มิติมูลค่า-คุณค่า : ให้ความสำคัญกับการ “เพิ่มมูลค่า” ทางการตลาดควบคู่กับการนำเสนอ “คุณค่า” ทางจิตใจแก่นักท่องเที่ยวผ่านประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย พร้อมส่งมอบคุณค่าทางการท่องเที่ยวที่ดีสู่สังคม มากกว่าการมุ่งเน้นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว

มิติประโยชน์จากการดำเนินงาน : สร้างประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้เกิดผลเชิงบวกทั้งต่อเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสรรคสินค้าการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของไทยให้เกิดมูลค่า (Value Oriented) ในสินค้าและบริการที่สามารถเข้าถึงจิตใจและสร้างประสบการณ์ร่วมแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

4) บูรณาการทำงานอย่างสร้างสรรค์และพัฒนาเครือข่ายภาคีทั้งภายในและภายนอกอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งการประสานความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์กับพันธมิตรคู่ค้า (Strategic Partners) และกระชับความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

5) เสริมสร้างความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (Thailand and Beyond) เปลี่ยนคู่แข่งชั้นเป็นคู่ค้าเพื่อขยายโอกาสทางการตลาด และรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นทั้งจุดเริ่มต้น (Entry) และจุดส่งท้าย (Exit) ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.2557. นโยบายและแผนการตลาด.(ออนไลน์).แหล่งที่มา :<http://thai.tourismthailand.org/about-tat/policy-marketing-plan>. 6 กันยายน 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รชาดา เครือทิวา. (2554) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง มีปัจจัยใดที่มี อิทธิพลทางบวกและอิทธิพลทางลบ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดอ่างทอง นักวิจัยควรทำ การวิจัยและพัฒนาโดยนำ นวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์การพัฒนาเวปเพจเป็นต้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งานและสามารถใช้ในชุมชนอื่นๆ ได้นอกจากนี้ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง ในชุมชนที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจตามช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ในอนาคต

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว. (2553) ได้ศึกษา การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมออำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การให้ชาวบ้านได้ศึกษาทุนเดิมหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อให้รู้ว่ามีศักยภาพการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดและสามารถนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างไรการหา โสมส เตย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาทิตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติ สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

เพชร บุดสีทา. (2552) ได้ศึกษา การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือการท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้วและหมู่บ้าน ก็จัดการท่องเที่ยวขึ้นนั้นต้องมีการเตรียมการและวางแผนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่นัก ท่องเที่ยวเพื่อความ ยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนเป็นผู้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงทางด้านเศรษฐกิจการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้น ให้ความสำคัญกับการมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

วิชัย บุญเจริญ. (2553) ได้ศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำวัดบางประมุงแบบยั่งยืน อำเภอโกรก พระ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีกระบวนการและการ จัดการ สามารถใช้ในรูปแบบของ การพัฒนาสู่ความยั่งยืน โดยเฉพาะกิจกรรมมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของ คนในชุมชนเป็นสำคัญ ถ้าสังคมในชุมชนเห็นคุณค่าของการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด ก็จะสู่ ความยั่งยืนบนพื้นฐานความสมดุล พอเพียง ตามวิถีชุมชนที่ไม่เดือดร้อน

ฐนิตา ภูมิไพบูลย์. (2554) ได้ศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวและทัศนคติในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้าน บุ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย จังหวัดกรุงเทพมหานคร. ผลการวิจัยพบว่า ทราบว่าสภาพของชุมชนบ้านบุมี ความเหมาะสมด้านการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางเรือ แต่อุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน คือ ชาวบ้านบางส่วนยังขาดความร่วมมือในชุมชน ยังขาดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทัศนคติในการ ร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีน้อย

บทที่ 3

การท่องเที่ยวชุมชนตามวิถีวัฒนธรรม

การท่องเที่ยว + ชุมชน + วิถีวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านองค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านการจัดการ

- มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ด้านการเรียนรู้ • ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน: เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ในปี 2535 นับเป็นจุดเริ่มในการปลุกต้นความคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ กล่าวคือ

1. ความสะดวกความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความสะดวกความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้
3. ความสะดวกความต้องการในการพัฒนาคนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามหนึ่งของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาในประเด็นการท่องเที่ยวที่
ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากท่องเที่ยว และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา

นักท่องเที่ยวเลือกซื้อสินค้า เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

รูปแบบการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวชุมชน

รายการนำเที่ยวมีการออกแบบเพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น แยกผู้มาเยือน
และสมาชิกในชุมชนมีโอกาสที่จะพบและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การนำเที่ยวและบริการต่าง ๆ ดำเนินการโดยกลุ่ม
องค์กรชุมชน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ อาทิ ผู้ประสานงาน, ผู้นำเที่ยวท้องถิ่นครอบครัว
โฮมสเตย์ ฝ้ายอาหาร ยานพาหนะ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยว โดยชุมชน มี 3 รูปแบบ :

1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวปกติของชุมชน
2. ศึกษาดูงาน เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งการบรรยาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
เพื่อให้ผู้มาศึกษาดูงานได้เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท
หรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน
3. จิตอาสา เป็นกิจกรรมเพิ่มเติมสำหรับอาสาสมัครที่ต้องการทำกิจกรรม
บำเพ็ญประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

CBT เป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดชัดเจน กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จุดเด่น ของ CBT คือ แต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นการท่องเที่ยวที่เห็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน นักท่องเที่ยวสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

การท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชุมชนมีการนำเสนอจุดขายที่เหมือน ๆ กัน กล่าวคือ ที่พักและอาหารท้องถิ่น กิจกรรมนำเที่ยวที่คล้าย ๆ กัน คล้าย ๆ กับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่สิ่งที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรูปธรรมที่จับต้องได้ว่าการท่องเที่ยวส่งผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยภาพรวมอย่างไร ทั้งเรื่องการพัฒนาชุมชนและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงการต้อนรับที่อบอุ่น มีอัยาศัยไมตรี มีโอกาสพบปะกับคนที่หลากหลายในชุมชน โดยที่ทุกคนรู้สึกว่าคุณเองเป็นเจ้าของพร้อมต้อนรับแขกผู้มาเยือน ได้สัมผัสความเป็นชุมชนในการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ

ความรู้สึกเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว เข้ามาควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว ผู้มาเยือนสามารถรับรู้ถึงความตั้งใจจริงนั้นได้จาก “กองทุนชุมชน” ที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชน แม้ว่าสมาชิกในชุมชนอาจไม่ได้รับรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยว แต่ผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้ตัดรายได้ส่วนหนึ่งเข้ากองทุนเพื่อให้ส่วนรวมได้ร่วมรับประโยชน์ รวมทั้งการมีภูมิกติกาเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนที่เคารพคนท้องถิ่น และไม่ทำอะไร ๆ ที่ผิดจารีตประเพณีของชุมชน ขณะที่พักในหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

“ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า” การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งการสร้าง ความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร สื่อสารปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรให้คนภายนอกได้รับทราบ สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สร้างความ ร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น

“วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชน สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบ ทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง” การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับ ชาวบ้านในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรม จากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมใน การนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวใน กิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของ ชุมชนตนเอง

3. เที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน

“ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ของตน ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน” การ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มี กระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชน ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นให้คนใน ชุมชนในการนำเสนอ “ปัญหาและความต้องการ” กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จ ในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษา กับ “คนนอก” ด้วย

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) มีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น

“การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือวิถีชีวิตที่แตกต่าง และวัฒนธรรมดั้งเดิม จุดดึงดูดคือวิถีที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริม ที่สามารถนำรายได้นั้นไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย การออมทรัพย์ไว้ใช้จ่ายยามขาดแคลน เจ็บป่วย หรือเป็นทุนการศึกษาให้กับลูกหลาน โดยที่ชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเรื่องความสะอาด และสุขอนามัย นอกจากนี้ เมื่อชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักก็จะมีหน่วยงานลงไปสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภค” การที่การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมทำให้ชาวบ้านไม่คิดพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยว และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติต่อเนื่องไม่ว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการตอบโจทย์ใหม่ที่ว่า การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร?

ในประเทศไทย มีชุมชนหมู่บ้านทั้งหมดมากกว่า 80,000 ชุมชน

องค์ประกอบในการพิจารณาและเตรียมความพร้อมสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. สินค้าและบริการ เช่น แหล่งท่องเที่ยว ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต อาหาร ที่พัก การต้อนรับ (เจ้าบ้าน) ผู้นำทาง ประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น
2. การเข้าถึง แหล่งข้อมูล การสื่อสาร การคมนาคม
3. การอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน
4. นักเล่าเรื่อง ประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโสที่เป็นตำนาน

ความพร้อมเหล่านี้ เป็นความพร้อมของชุมชน ที่เห็นพ้องกันและมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

เรื่องที่ต้องคิดต่อเมื่อตัดสินใจใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชุมชน คือ

1. ทำอย่างไรให้ชุมชนได้นักท่องเที่ยวที่เหมาะสม
2. แต่ละชุมชนมีอัตลักษณ์ ความเป็นตัวเอง มีวิถีที่แตกต่างกัน ไม่สามารถทำการตลาดเหมือนกันได้
3. ชุมชนนำเสนอประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว ให้เกิดความสนใจ และต้องเชื่อมโยงสินค้า บริการของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
4. เรื่องราวความเป็นมา ตำนาน เรื่องเล่า ที่นำมาผูกโยงกับกิจกรรมที่นำเสนอเป็นประสบการณ์ใหม่ให้นักท่องเที่ยว จะยิ่งทวีคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ชุมชนจึงต้องมีนักเล่าเรื่องราวของชุมชน

ขอขอบคุณแหล่งข้อมูล สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน

<http://www.cbt-i.or.th/index.php>

องค์การพัฒนาศักยภาพที่พิเศษอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

บทที่ 4

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัฒนธรรม

แนวคิด

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีการท่องเที่ยวชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน หนึ่งในภาคีหลักของ อพท. ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (<http://www.cbt-i.org>)

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (<http://www.cbt-i.org>)

องค์ประกอบหลักของ CBT มีอยู่ ๔ ด้าน กล่าวคือ ๑) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ๒) องค์การชุมชน ๓) การจัดการ ๔) การเรียนรู้ ประเด็นสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของ CBT ได้แก่

๑.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

๑.๑ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

๑.๒ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๒.ด้านองค์กรชุมชน

๒.๑ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

๒.๒มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย

๒.๓ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

๓.ด้านการจัดการ

๓.๑มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

๓.๒มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

๓.๓มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

๓.๔มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้านการเรียนรู้

๓.๕ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

๓.๖ มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

๓.๗ สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

๔. ด้านการเรียนรู้

๔.๑ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

๔.๒ มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

๔.๓ สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

CBT กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม (<http://www.cbt-i.org>)

การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว กับ ทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมธรรมชาติและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชน ในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอก ควรจะเชื่อมโยงให้เห็นการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น (<http://www.cbt-i.org>)

Ecotourism (อีโคทัวร์ริซึม) ภาษาราชการเรียกว่า ?การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ? แต่หลายชุมชนหรือหลายองค์กร เรียก ?การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์? ซึ่งความแตกต่างของอีโคทัวร์ริซึม กับ CBT คือ CBT เน้นที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน แต่อีโคทัวร์ริซึม ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง

Homestay (โฮมสเตย์) ภาษาราชการเรียกว่า ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท มีความแตกต่างจาก CBT คือ เน้นบ้านเป็นศูนย์กลาง แต่ CBT ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปองค์กรชุมชน

การท่องเที่ยว : เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน (<http://www.cbt-i.org>)

CBT เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (<http://www.cbt-i.org>)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ

- ๒.ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- ๓.ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- ๔.ยกระดับคุณภาพชีวิต
- ๕.มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- ๖.คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๗.ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- ๘.เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ๙.เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- ๑๐.มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่า ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่า การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

การท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน (<http://www.cbt-i.org>)

จากการประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก Earth Summit ในปี ๒๕๓๕ นับเป็นจุดเริ่มในการผลักดันความคิดเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง ?การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว ๓ ประการ กล่าวคือ

- ๑.กระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๒.กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้
- ๓.กระแสความต้องการในการพัฒนาคนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามหนึ่งของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาในประเด็นการท่องเที่ยวที่ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากท่องเที่ยว และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางพัฒนา

กำเนิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (<http://www.cbt-i.org>)

ช่วงที่โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี ๒๕๓๕ ? ๒๕๔๐ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community Based Tourism ? CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการ

ท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีหลากหลาย ชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ปี รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๒ เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี ๒๕๔๔ มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product ?OTOP) หลังปี ๒๕๔๕ การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี ๒๕๔๗ มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ หรือเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท

ณ ปัจจุบัน หากให้ชุมชนนิยามตนเองว่าเรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนว่าชื่ออะไร จะพบว่าชื่อเรียก ๔ ชื่อด้วยกันในกลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

นโยบาย อพท. /ผู้บริหาร

นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ปาฐกถาถึงประเด็นในการพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง “ชุมชนท่องเที่ยวตามวิถีพอเพียง” ในงานมหกรรมท่องเที่ยวชุมชนปี ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕ ณ สำนักงานพื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

๑.การใช้ระบบการท่องเที่ยวชุมชนเป็นจุดคานงัด ไปสู่การพัฒนาทุกเรื่อง กล่าวคือ ระบบการท่องเที่ยวเป็นจุดคานงัดที่พัฒนาได้อย่างครบวงจร ถ้าเราทำระบบการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรทั้ง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเรื่องของการปรองดอง ไม่ว่าจะเป็น สุวรรณภูมิ อาเซียน นครวัด อยู่ที่ไหนก็ได้ ประโยชน์ และเรื่องความเกลียดชังเชิงเผ่าพันธุ์ หรือแม้แต่ความขัดแย้งกับเพื่อนบ้าน การท่องเที่ยวก็จะมาช่วยรักษาได้ด้วยเช่นเดียวกัน

๒.เศรษฐกิจวัฒนธรรม กล่าวคือ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ เรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งชุมชนนั้นๆ จะก่อให้เกิดวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่น สั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยจะก่อให้เกิดเอกลักษณ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้น เศรษฐกิจวัฒนธรรม คือ การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชนโดยให้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นจริงในท้องถิ่น ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น โดยมีได้เกิดจากการท่องเที่ยวจำเป็นอย่างเดียวแต่เกิดจากการใช้องค์ความรู้ทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ หมู่บ้านในชุมชนทั้งประเทศมีทั้งหมดกว่า ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ชุมชนเป็นวิถีชีวิตที่สมดุล คนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เป็นวัฒนธรรม มีแบบแผนร่วมกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทุกแห่งจะมีเกียรติเสมอกันทำในสิ่งที่เป็นจุดแข็งของเรา พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเศรษฐกิจวัฒนธรรม

๓.ต้นไม้ต้องมีรากฉันทิ สังคมต้องมีรากฉันทินั้น กล่าวคือ รากแห่งวัฒนธรรม ความรู้ดั้งเดิมจะสูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย ชุมชนจะยั่งยืนได้เป็นหมื่นปี โดยอำนาจเรา อำนาจเงิน อำนาจความรู้ Basic Unit ของสังคม คือ

ชุมชน การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐานให้ดีกว่าก่อน แต่ประเทศไทย การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สร้างจากยอดมิได้สร้างมาจากฐาน

๔.การสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

๔.๑อพท. ควรเข้าไปส่งเสริมการวิจัยทุกที่ ควรที่จะมีการวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในแต่ละท้องถิ่นของตน การสร้างพิพิธภัณฑ์ตำบล การบริโภค เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในทุกพื้นที่ การยกย่องวีระบุรุษในท้องถิ่นของตน

๔.๒การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพสูง คือ สามารถที่จะนำคนในชุมชนมาเป็นมัคคุเทศก์

๔.๓จัดตั้งกองทุนที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือในชุมชน นั้นๆ

๔.๔การพัฒนาเศรษฐกิจต้องสร้างความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การทำการท่องเที่ยวให้ครบวงจร ตลอดจนดูแลสิ่งแวดล้อม จะไม่เกิดการสูญเสียสินค้าวัฒนธรรม เช่น โสมสเดย์ ควรบริหารจัดการให้ดี โดยจุดแข็งของการท่องเที่ยวไทย คือ การสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและการเกษตรร่วม ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

๕.เรื่องของจิตใจ-ปัญญา การท่องเที่ยวทำให้คุณมีความสุข สุขภาพดี การที่ทำให้คนได้ไปท่องเที่ยวชุมชน เป็นการพัฒนาสุขภาพจิตทำให้ประเทศแข็งแรง ทำให้คนแข็งแรง

๖.วิกฤตอารยธรรมตะวันตก ปัจจุบัน เป็นอารยธรรม Stimulization Crisis เพราะอารยธรรมตะวันตก เป็นบริโภคนิยม เอา GDP เป็นตัวชี้วัด คิดแบบแยกส่วน ต้องปฏิบัติที่จิตสำนึก Self- Consciousness ควรปฏิบัติแบบ Spiritual Efficiency Revolution ซึ่ง อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวว่า We shall need a radically new manner of thinking if mankind is to survive.

ดังนั้น การท่องเที่ยวในการดูอารยธรรม วัฒนธรรมเก่าแก่ของสุวรรณภูมิ ทำให้ได้เรียนรู้วิถีคิด ศึกษา วัฒนธรรมในการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวเกิดปัญญา มีประโยชน์มหาศาล จะเชื่อมโยง จะเป็นจุดคานงัดไปสู่การพัฒนาทุกเรื่อง เศรษฐกิจดี ลดความเกลียดชังเชิงเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมดี ได้สอนชาวตะวันตกบทบาทของ อพท. ต้องรักษาการทำงานในเชิงรุกให้ได้ ถ้าทำงานเชิงยุทธศาสตร์ได้ อพท. จะอยู่ได้ ทำทิศทางการพัฒนาได้ทุกทิศ การเน้นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์

พันเอก ดร.นาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท ผู้อำนวยการ อพท. ได้กล่าวถึงการพัฒนาของ อพท. ในงานมหกรรมท่องเที่ยวชุมชนปี ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๕ ณ สำนักงานพื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

๑.ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๓ – ๒๕๕๔ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติสังคมโดยได้มีการจัดตั้งสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้าไปดำเนินงานในลักษณะของการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนาในรูปแบบ Co – Creation ที่ใส่ใจการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความสุขของผู้คนในท้องถิ่น สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงและเป็นธรรม กล่าวคือ ให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ “ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์” ด้วยการให้องค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ตระหนักถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว ระบบนิเวศ

โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการพัฒนาพื้นที่พิเศษ และการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพราะแหล่งท่องเที่ยวจะยั่งยืนหรือไม่นั้นก็อยู่ที่ตัวชุมชนหรือเจ้าของแหล่งพื้นที่นั้นๆ นั่นเอง

๒.การพัฒนาในช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๔ – ๒๕๕๕ ได้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติสิ่งแวดล้อม โดยริเริ่มนโยบายเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบ Low Carbon Tourism เพื่อตอบรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านสภาพภูมิอากาศ ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวพร้อมๆ กับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่เกาะทะเลตราดให้เป็น Low Carbon Destination โดยเริ่มต้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่หมู่เกาะทะเลตราดเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อนที่เน้นการท่องเที่ยวแบบลดคาร์บอน นอกจากนี้ อพท. ได้ขยายผลการดำเนินโครงการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไปยังพื้นที่พิเศษอื่นๆ เช่น โครงการพัฒนา DASTA Low Carbon Route ในพื้นที่พิเศษเลย และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อลดโลกร้อน Green Historical Town ในพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย – ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร

๓.การพัฒนาในปี พ.ศ.๒๕๕๕ อพท. ได้เน้นหนักไปในการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ โดยผลักดันนโยบาย Creative Tourism หรือการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยได้ตกลงความร่วมมือด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดทำต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน ๒ พื้นที่นำร่อง คือ พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร และพื้นที่พิเศษเลย และเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจให้มีความชัดเจนและจับต้องได้ อพท. ได้กำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในหลายส่วนด้วยกัน เช่น การกำหนดให้ชุมชนในพื้นที่พิเศษจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว การปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนของสถานประกอบการในพื้นที่เกาะหมาก การจัดทำมาตรฐานการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

๔.การพัฒนาการท่องเที่ยวในปี ๒๕๕๗ อพท. ยังคงขับเคลื่อนความสมดุลภายใต้การดำเนินงานตามกรอบแนวทาง Co – Creation, Low Carbon Tourism และ Creative Tourism อย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยเป้าหมายของความสำเร็จในปีดังกล่าว จะเป็นการยกระดับการวัดความสำเร็จการดำเนินงานโดยจะดูจาก “ดัชนีความอยู่ดีมีสุข” ของคนในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่พิเศษ อาทิเช่น รายได้ คุณภาพชีวิต สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อันจะเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของความเป็นรูปธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน ๓ มิติ ของ อพท. ที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๓ จนถึงปัจจุบัน

แนวคิด

การพัฒนาท่องเที่ยวชุมชนของ อพท. ในปัจจุบันยึดแนวคิดและกระบวนการทำงานที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. จัดทำเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

๑.๑ อพท. แต่งตั้งคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เช่น สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมการท่องเที่ยว สมาคม อบจ. แห่งประเทศไทย สมาคม อบต. แห่งประเทศไทย สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน มูลนิธิใบไม้เขียว สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๑.๒ คณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน จัดทำเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

๒. กระบวนการคัดเลือกชุมชน

๒.๑ จัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจรายละเอียดเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในพื้นที่พิเศษ ๕ แห่ง และพื้นที่ซึ่งเตรียมการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ ประกอบด้วย พื้นที่พิเศษหมู่เกาะต่างๆ พื้นที่พิเศษเมืองพัทยา พื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี พื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พื้นที่พิเศษเลย และพื้นที่เมืองน่าน

๒.๒ ชุมชนดำเนินการประเมินผลตนเอง Self Assessment Report (SAR) ครั้งที่ ๑ ตามเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และจัดส่งรายงานให้ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พิจารณา

๒.๓ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตรวจสอบเอกสารและลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อตรวจสอบ SAR และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

๒.๔ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตัดสินคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการดำเนินงานเป็นต้นแบบในปีที่หนึ่ง

๒.๕ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ประมวลผลการคัดเลือกชุมชนที่ผ่านการคัดเลือก

๓. การจัดทำแผนการดำเนินงานการส่งเสริมรับรองการท่องเที่ยวชุมชน

๓.๑ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ลงพื้นที่ประชุมร่วมกับชุมชนต้นแบบที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว เพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงาน

๓.๒ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกับชุมชนจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ระยะเวลา ไม่เกิน ๓ ปี

๓.๓ อพท. และคณะกรรมการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกับชุมชนจัดทำกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่ขาดอยู่

๓.๔ อพท. สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่ขาดอยู่ให้ได้มาตรฐานที่กำหนด

๔. การประเมินผลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ชุมชนดำเนินการประเมินผลตนเอง (SAR) ครั้งที่ ๒ ตามเกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และจัดส่งรายงาน SAR ให้ อพท. และคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพิจารณา

๔.๒ อพท. และคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตรวจสอบเอกสารและลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อตรวจสอบ SAR ครั้งที่ ๒ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

๔.๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ อพท. และคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตัดสินคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมและมีศักยภาพใน การดำเนินงานเป็นต้นแบบในปีที่หนึ่ง

๔.๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ อพท. และคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ประกาศผลการพิจารณาชุมชนที่ได้รับการรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน อย่างน้อย ๕ แห่ง

๔.๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ อพท. และคณะทำงานรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน มอบรางวัลหรือให้การรับรองแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

๕. การพัฒนาต่อเนื่อง

ดำเนินงานการตามข้อ ๓.๓ -๔.๖ เป็นระยะเวลาไม่เกิน ๓ ปี

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

๑. การดำเนินงานสร้างองค์ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน แม้จะไม่สามารถทดแทนการท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่นับว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งที่มีความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหากได้รับการพัฒนาอย่างถูกทิศทาง โดยอยู่บนหลักของความยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะนำไปสู่ผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น ทำให้ชุมชนเกิดศักดิ์ศรี ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในวิถีรากเหง้าของตน และสามารถขยายไปถึงการพิทักษ์ ปกป้องสิทธิของคนและชุมชนมากขึ้น นับเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนได้อีกรูปแบบหนึ่ง โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2552 วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนให้ เป็นต้นแบบชุมชนนำร่องในการวางแผน การจัดการ และสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชน การอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ด้วยตนเอง

โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ระยะที่ 1

โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ระยะที่ 1 ประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวอแก้ว อำเภอ ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านท่าลี่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนบ้านบางโรง อำเภอ ถลาง จังหวัดภูเก็ต ทั้ง 3 ชุมชนใหม่มีบริบทที่ต่างออกไป คือ ชุมชนบ้านวอแก้ว จังหวัดลำปาง จะพัฒนาให้เป็น

ท่องเที่ยวชุมชนเชิงเกษตร ชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานี จะพัฒนาให้เป็นท่องเที่ยวชุมชนทางธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำโขง ผสมผสานวัฒนธรรมชาวยุโรป และชุมชนบ้านบางโรง จังหวัดภูเก็ต จะพัฒนาให้เป็นท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศทางทะเล

สยพ. ได้มอบหมายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้ให้องค์ความรู้กับชุมชน จัดฝึกอบรมใน 3 ชุมชน และการศึกษาดูงานระหว่างชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ และเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อนำตัวอย่างจากชุมชนท่องเที่ยวอื่นมาเปรียบเทียบกับแนวทางการดำเนินงานของตน แล้วให้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ และกำหนดทิศทาง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม

โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ระยะที่ 2

โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ระยะที่ 2 ได้คัดเลือกชุมชนนำร่องใหม่เพิ่มอีก 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ชุมชนตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชุมชนอำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น (ประกอบด้วย 3 ตำบล 36 หมู่บ้าน)

การดำเนินงานในชุมชนนำร่องใหม่ 3 ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการในระยะที่ 2 นี้มีพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน คือ 1) ชุมชนบ้านห้วยสะพาน มีความโดดเด่นในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนและกลุ่มอาชีพต่างๆ ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจศึกษาดูงานเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชน 2) ชุมชนตำบลเกาะเกิด เริ่มเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกในเรื่องผลิตภัณฑ์ยาลูกกลอนสมุนไพรอายุวัฒนะ ทำให้มีผู้สนใจเข้ามาเยี่ยมเยือนเพื่อเรียนรู้และเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน จากนั้นชุมชนจึงเริ่มจัดกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยว เช่น บริการบ้านพักโฮมสเตย์ และมีการทำงานร่วมกับกลุ่มอาชีพในตำบล เช่น กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มขนมกง กลุ่มอาชีพขนมข้าวยาคุ และอื่นๆ เพื่อเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความน่าสนใจมากขึ้น โดยผู้ที่เข้ามาเยี่ยมเยือนนั้นมีทั้งกลุ่มผู้ศึกษาดูงาน และนักท่องเที่ยวต่างชาติผ่านบริษัททัวร์ที่ชุมชนมีการติดต่อประสานงานอยู่ 3) ชุมชนอำเภอเวียงเก่า เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาในหลายประการ เช่น ขาดการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในอำเภอ ขาดการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาภายนอกเสียส่วนใหญ่ และในอดีตมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไร้ทิศทางและขาดความต่อเนื่อง การดำเนินงานกับชุมชนนำร่องใหม่ 3 ชุมชนนี้ ผู้จัดทำโครงการได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ต่างๆ ในตำบล กลุ่มที่ทำงานด้านท่องเที่ยวในตำบล กำนัน อบต.ต่างๆ ในอำเภอ เป็นต้น

ส่วนการดำเนินงานกับชุมชนนำร่องเดิม 3 ชุมชนนั้น เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน อย่างต่อเนื่องจากการทำงานในโครงการ ระยะที่ 1 โดยโครงการ ระยะที่ 2 นี้เน้นการให้องค์ความรู้เพิ่มเติมเฉพาะทางมากขึ้น การฝึกประเมินความก้าวหน้าในการทำงานของชุมชนในปีที่ผ่านมา นำไปสู่การปรับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ทางโครงการฯ ยังจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวชุมชนของตนเอง ซึ่งทำให้เกิดการระดมทรัพยากรสมทบทั้งจากส่วนของชุมชนและภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย โดยในช่วงที่ชุมชนดำเนินการตามโครงการที่ได้รับงบประมาณนั้น ทางทีมเจ้าหน้าที่ได้ลงพื้นที่ติดตามการทำงานของชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อให้คำปรึกษา ช่วยแก้ไขปัญหาแก่ชุมชน และเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Community Empowerment)

ผลที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินโครงการ คือ ชุมชนนาร่องเดิม 3 ชุมชนมีการทำงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนได้ดีขึ้น มีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ชุมชนมีการบริหารจัดการโครงการท้องถิ่นของชุมชนที่ดีขึ้น และจากกิจกรรมของโครงการที่เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดสำนึกรักบ้านเกิดมากขึ้น เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

สำหรับผลที่เกิดขึ้นจากโครงการต่อชุมชนนาร่องใหม่ คือ ชุมชนเริ่มมีความเข้าใจในเรื่องการทำงานพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนมากขึ้น และเริ่มขยายแนวความคิดนี้ออกไปในวงกว้างมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้คนในพื้นที่เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนเริ่มที่จะเห็นถึงความสำคัญของการประสานความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ในพื้นที่ในเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่เข้ามาทำงานใกล้ชิดกับชุมชนนาร่องตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ

โครงการท้องถิ่นของชุมชนอย่างยั่งยืน ระยะที่ 3

ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการ วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนนาร่องทั้ง 6 ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้ชุมชนสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาชุมชนนาร่องให้เป็นต้นแบบในการเผยแพร่ และขยายแนวความคิดเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นโดยชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในระดับพื้นที่

สรุป

แม้การดำเนินงานโครงการจะดำเนินไปด้วยดี บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ แต่การพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้าใจว่าการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นการต่อยอดจากพื้นฐานงานพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ ดังนั้น ในการทำงานส่งเสริมสนับสนุนชุมชน ไม่สามารถที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพิจารณาการพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย และผู้ที่เข้ามาส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชน จำเป็นต้องให้เวลากับชุมชนในการสกัดบทเรียน ในการเรียนรู้ทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มิใช่เป็นการทำงานโครงการแบบประยะสั้น โดยคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นอย่างสูงเกินจริง

๒. การดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดทำขั้นตอนการดำเนินงานของ อพท. เพื่อนำเสนอขั้นตอนรูปแบบกระบวนการทำงานของ อพท. โดยกระบวนการทำงานนี้ ได้มีภารกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนา โดยมี อพท. เป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว เช่น สภาองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น NGOs โดยการดำรงไว้ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้มีขั้นตอนการดำเนินงานในรูปแบบของสำนักท่องเที่ยวชุมชน อพท. ดังนี้

๑. การออกสำรวจพื้นที่

การออกสำรวจพื้นที่ ในสถานที่สำคัญที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ทางด้านกายภาพ ธรรมชาติ และพันธุ์สัตว์ การจัดทำแผนที่ ระบุสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก อาหาร และสถานที่ติดต่อ สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย เป็นต้น และมีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานพื้นฐานของชุมชน การศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบของโครงสร้าง สภาพพื้นที่ในการทำโครงการ การออกสำรวจพื้นที่โดย สทช. ได้ลงมือทำ เช่น โครงการจัดทำฐานข้อมูลและยกระดับการท่องเที่ยวท้องถิ่น ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ โดยการออกสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นต้น

๒. การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย

การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่จะมีการสร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยการจัดประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินสภาพปัญหา ความต้องการ การที่จะได้มาซึ่งคำตอบ ว่ามีปัญหาอะไรบ้าง และชาวบ้านอยากจะทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขในสิ่งไหน อาจจะต้องมีการจัดทำแบบสอบถาม สํารวจจัดเก็บข้อมูล มีการพูดคุยเป็นรายกลุ่ม (Focus Group) โดยเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยว เช่น พระสงฆ์ ชาวบ้าน สภาองค์กรชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้นการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายของ สทช.ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เช่นโครงการจัดทำฐานข้อมูลและยกระดับการท่องเที่ยวท้องถิ่น ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะกับการพัฒนา เป็นต้น

๓. การจัดเวทีประชาคม

การจัดเวทีการประชาคม เพื่อระดมความคิดเห็น ความร่วมมือรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา โดยการแสดงความคิดเห็นของประชาชนแต่ละหมู่บ้าน มีการสอบถามความต้องการของชุมชน เพื่อจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้เข้าร่วมการประชุมประกอบด้วย ชาวบ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยจัดประชุมที่ศาลาประชาคมหมู่บ้านแต่ละแห่งเช่น โครงการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเกาะเกร็ด เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการระดมความคิดเห็นจากชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เป็นต้น

๔. การจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.)

จัดทำโครงการและเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เพื่อดำเนินโครงการที่ได้วางแผนการดำเนินงานไว้ซึ่งดูตามความเหมาะสมของโครงการ ในรูปแบบการพัฒนาซึ่งการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุน มีอยู่ 2 แบบ คือ โครงการขอรับงบประมาณแบบธรรมดาและโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณแบบเร่งด่วน

๕. การดำเนินงานโครงการเร่งด่วน

การดำเนินงานกิจกรรมหรือโครงการเร่งด่วน ที่ได้ผ่านการหารือร่วมกันจากการจัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคัดเลือกโครงการเร่งด่วน จะก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม เช่น กิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กิจกรรมการพัฒนาองค์ความรู้ กิจกรรมผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ กิจกรรมกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ ฯลฯ

๖. การจัดประชุมกระบวนการทำงาน

การจัดประชุมกระบวนการทำงาน เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการแนวทางในการดำเนินงาน การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งการจัดประชุมกระบวนการทำงานนี้จะประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ อพท. หน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยจะมีการรายงานความก้าวหน้าของการจัดทำฐานข้อมูลให้กับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมต่างๆเช่น โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

๗. การจัดประชุมภาคีเครือข่าย

การจัดประชุมภาคีเครือข่าย เพื่อกำหนด บทบาท หน้าที่ ในการรับผิดชอบงาน และมีการกำหนดผู้รับผิดชอบ ที่ปรึกษา ประธาน เพื่อแสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน ร่วมด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๘. การจัดประชุมคณะทำงาน

การจัดประชุมคณะทำงานประจำเดือน ๔ ครั้ง (อาทิตย์ละ ๑ ครั้ง) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวโดยการจัดทำแผนงาน/โครงการ ต่างๆ ซึ่งจำแนกออกเป็น (ด้าน ดังนี้ (ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริการ ด้านการพัฒนา ด้านอนุรักษ์ การจัดกิจกรรม และด้านการประชาสัมพันธ์) ร่วมกัน เช่น โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลกกสะทอน อ.ด่านซ้าย จ.เลย การรายงานการประชุมของแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

๙. การวางแผนการดำเนินงาน

การวางแผนการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างรอบคอบ เกิดความถูกต้องโดยมีการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อร่วมวางแผนการดำเนินงานและการบริหารจัดการ ซึ่งครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน เช่น ชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เยาวชน และ เจ้าหน้าที่ของ อพท. เป็นต้น โดยการกำหนดเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ระยะเวลาการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบแต่อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะงาน ซึ่งในการวางแผนการดำเนินงานนั้นสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น โครงการบ้านหมึกสายเฉลิมพระเกียรติ บ้านอ่าวใหญ่ ตำบลเกาะกูด เพื่อเป็นการเพิ่มหมึกสายของตำบลเกาะกูดให้มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ภายในเมษายน-กรกฎาคม ๒๕๕๔ เป็นต้น

๑๐. การดำเนินงานตามแผนและโครงการ

การดำเนินงานตามแผนและโครงการนั้นจะมีชาวบ้าน หน่วยงานราชการเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ มีการแนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เช่น โครงการการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลวดภาวะโลกร้อน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554 พื้นที่ตำบลแหลมกลัด10 หมู่บ้าน เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามชุมชนต่างๆ เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย เป็นต้น

๑๑. การจัดประชาสัมพันธ์

การจัดทำแนวทางการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยมีการจัดประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้ายสื่อความหมาย การจัดทำ

เอกสารบรรยาย เช่น โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัฒนธรรมพื้นบ้านประจำตำบล เช่น โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน จังหวัดเลย เพื่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร มีการจัดทำป้ายเพื่อบอกพืชธรรมชาติ เป็นต้น

๑๒. การจัดประชุมประจำเดือนของโครงการ

การจัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการเพื่อวางแผนการดำเนินงานโครงการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ คณะทำงาน งบประมาณ ครั้งที่ 2 เพื่อติดตาม ประเมินผลโครงการ เพื่อสรุปผลการดำเนินโครงการที่ผ่านมา ปรับปรุงแผนพัฒนา คัดเลือกโครงการเร่งด่วนน่าสนใจ เพื่อดำเนินงานให้แล้วเสร็จ โดยมีผู้เข้าร่วม ประชุมดังนี้ คณะผู้บริหาร อปท. ตัวแทนองค์กรชุมชน ตัวแทนเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักวิชาการท่องเที่ยวคณะกรรมการบริหารโครงการ ตัวแทนจาก อปท. ตัวแทนจากหน่วยงานราชการ ทีมวิชาการ และผู้สนใจ เพื่อร่วมวางแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ เช่น โครงการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอท่าชนะ เป็นต้น

๑๓. การพัฒนาศักยภาพพื้นที่เป้าหมาย

การพัฒนาศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย ให้ชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอยู่เดิมและชุมชนที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม เพื่อเป็นการยกระดับชุมชนนาร่องทางด้านการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคต เช่น การประชาสัมพันธ์ website การตลาด เป็นต้น

๑๔. การศึกษาดูงานชุมชนอื่นๆ

การจัดการศึกษาดูงานมีเป้าหมายเพื่อนำบทเรียนที่ได้มาปรับใช้กับการพัฒนาภายในชุมชน จะเป็นสร้างเครือข่ายในการพัฒนาที่จะหนุนเสริมกันและกันในอนาคต โดยนำตัวแทนไปศึกษาดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จ เช่น โครงการแผนเตรียมความพร้อมจัดทำ Walkingstees ในชุมชนตลาดซอกแก้ว เทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ที่ไปไปศึกษาดูงาน ที่เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากประสบความสำเร็จทางด้านการพัฒนาสถานที่ให้เกิดการยอมรับจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยชุมชนซอกแก้วโดยการเตรียมความพร้อมในการจัดทำโครงการ Walkingstees โดยเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

๑๕. การประชุมสรุปผลการดำเนินงาน

การประชุมสรุปผลการดำเนินงาน การติดตามความก้าวหน้าของงานที่ดำเนินการตามโครงการ เพื่อแก้ไขปรับปรุง ประเมินผล และส่งรายงานผลการดำเนินงานให้ อปท. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป ซึ่งมีการจัดทำแบบประเมิน ข้อแสดงความคิดเห็นต่างๆ แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้หน่วยงานได้ทราบและนำมาปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไปในทุกโครงการ เมื่อดำเนินโครงการเสร็จต้องมีการประชุมสรุปภาพรวมของงาน โดยบอกถึงข้อบกพร่อง และแนวทางในการแก้ไข

๑๖. การสนับสนุนและร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่

โดยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน วัด โรงเรียน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานจังหวัด ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ฯลฯ เช่น โครงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของตำบลโป่ง โดยได้รับความร่วมมือจากภาคีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑๗. การสำรวจและจัดทำรายงานแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนและการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยว ซึ่งจะจัดเก็บข้อมูลภาพถ่ายของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ได้รู้ถึงจุดดีจุดด้อยศักยภาพของแต่ละพื้นที่ ฯลฯ เช่น โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมตำบลตะเคียนเตี้ย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เทศบาลตำบลตะเคียนเตี้ย ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและมีมาตรฐานพร้อมให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

วิธีการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่ อพท. สนับสนุน

การดำเนินงานของภาคีเครือข่าย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเพื่อสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้ได้รับการพัฒนาโดยมีการจัดสรรงบประมาณ การใช้ทรัพยากรบุคคล อำนาจหน้าที่ทุกด้านให้มีผลสำเร็จตามนโยบายการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ โดยมี อพท.เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนการพัฒนา โดยการสร้างกรอบการทำงาน แนวทางการพัฒนา ให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการดำเนินงานตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์โดยได้สนับสนุนการทำงาน ซึ่งการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายก็ได้แบ่งการทำงานออกเป็น ๑๒ ขั้นตอนดังนี้

๑. การบันทึกข้อตกลงร่วมกัน

เพื่อร่วมมือกันทำสัญญา เป็นเอกสารที่บันทึกข้อตกลงและความเข้าใจร่วมกัน ระหว่าง อพท.กับ ภาคีเครือข่าย โดยมีการเจรจากันไปแล้ว เข้าใจตรงกันทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและตกลงตามที่เขียนไว้หรือไม่ โดยได้รับความเห็นชอบซึ่งกันและกัน โดยมีการกำหนดแนวทาง ความร่วมมือ แนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการท่องเที่ยวพิเศษ

๒. การเปิดตัวโครงการ (Kick-off)

การจัดเปิดตัวโครงการหรือการเปิดตัวที่การพูดคุยกับผู้นำ แกนนำชุมชนนาร่อง โดยการให้ความสำคัญเพื่อให้ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมรับรู้และทำความเข้าใจถึงเป้าหมายและแนวทางการทำงานของโครงการ และสามารถนำไปถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเข้าใจร่วมกัน โดยมีแนวทาง เป้าหมายที่ตรงกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน โดยให้ตัวแทนแต่ละชุมชนมีการติดต่อประสานงานเพื่อดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การสำรวจพื้นที่ชุมชนนาร่อง

การลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชน เพื่อเป็นการศึกษารายละเอียดของข้อมูลต่างๆ ในชุมชนจะทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกมากกว่าซึ่งในขั้นตอนของการสำรวจชุมชน เพื่อการคัดเลือกชุมชนนาร่องเป็นตัวอย่งในการพัฒนาการ

ห้องเที่ยวชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งมีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานในแต่ละพื้นที่ โดยมีคณะทำงาน ฯ ลงพื้นที่เตรียมการด้านต่างๆ เช่น ข้อมูล ความคิด คนทำงาน กลไกการมีส่วนร่วม สร้างภาคีเครือข่าย ซึ่งถ้าชุมชนหรือพื้นที่ไหนมีความพร้อมหรือเข้มแข็งก็มีส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

๔. การจัดเวทีประชาคมในชุมชน

การจัดเวทีประชาคมในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการทำงานโครงการร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มีการแนะนำแนวทางการพัฒนา เป้าหมาย กิจกรรม กระบวนการในการทำงานของโครงการแก่สมาชิกในชุมชนโดยให้ชุมชนตั้งจุดเด่นที่มีศักยภาพ เอกลักษณ์ของชุมชนรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

๕. การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจากการทำงานร่วมกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ซึ่งทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อการดำเนินงานจนถึงเป้าหมายต่างๆที่สำคัญ มีการระดมความคิด ความรับผิดชอบ ประสบการณ์ต่างๆที่ผ่านมา แล้วนำมาทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีการจัดสรร กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งให้ชุมชนมีการทำงานร่วมกันมากขึ้น

๖. สนับสนุนทรัพยากรโดยการกำหนดร่วมกันกับภาคี

การสนับสนุนให้ชุมชนตั้งศักยภาพที่มีอยู่ภายในออกมาใช้ ซึ่งดำเนินงานร่วมกับภาคีภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นการเชิญ วิทยากรบรรยายพิเศษในการอบรมให้ความรู้ ซึ่งในชุมชนได้มีฐานทรัพยากรที่มีคุณค่า ประเมินความต้องการของชุมชนในด้านความรู้ในหลายๆครั้งพบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบ ละเลยกับปัญหาที่เกิดขึ้น

๗. การประเมินความต้องการของชุมชนในด้านองค์ความรู้

การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนในด้านองค์ความรู้เพราะจะทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง โดยที่ชุมชนสามารถกำหนดความต้องการได้เพื่อให้เข้าถึงปัญหาของชุมชนนั้นๆได้จะนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ การจัดเวทีประชาคม และข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้ดีขึ้น ให้ได้รับการยอมรับ ซึ่งปัญหาบางอย่างก็แก้ไขโดยการจัดอบรมได้หรืออาจต้องลงพื้นที่จริง เพื่อให้ทราบความต้องการที่แท้จริงและไม่ควรทิ้งช่วงในการพัฒนานานเกินเพราะอาจจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการพัฒนาความต้องการได้

๘. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวสำหรับชุมชน

การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยการชุมชนสามารถเรียนรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ โดยมีการจัดกระบวนการศึกษาดูงาน การจัดอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา แล้วจึงมีการต่อยอดไปสู่เนื้อหาองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการที่มีความจำเป็นสำหรับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้สื่อหรือเทคนิคการสอนที่ไม่น่าเบื่อ เพื่อให้ได้ความรู้ทั่วกัน โดยมีการจัดศึกษาดูงานนอกสถานที่ การฝึกอบรมพัฒนาความรู้ภายในชุมชน โดยมีแกนนำในการขับเคลื่อนโดยการเลือกพื้นที่และมีความเกี่ยวข้องในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สมดุล กระบวนการจัดการเรียนรู้ก็เป็นอีกวิธี

หนึ่งที่สามารถใช้ในการเชื่อมโยงเนื้อหาองค์ความรู้ต่างๆเข้าด้วยกันได้ การใช้กระบวนการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้

๙. การจัดสัมมนาระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาแนวทางความร่วมมือ

การจัดเวทีระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้นำเสนอสภาพพื้นที่ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่ได้จากการระดมความคิดจากชุมชน ชุมชนและภาคีสามารถเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนในด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีเพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกันในการท่องเที่ยวชุมชน

๑๐. การสนับสนุนงบประมาณต่อการดำเนินงานท่องเที่ยว

ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนนี้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยมีการส่งเสริมความรู้ของชุมชนในด้านการพัฒนา เมื่อมีการจัดสรรเงินทุนลงไปในพื้นที่ก็ควรจะมีการต่อยอดการพัฒนาอยู่เรื่อยๆ ไม่ควรขาดช่วงในการพัฒนา โดยมีการวางแนวทางหรือแผนการพัฒนาในช่วงระยะยาวจะทำให้ชุมชนมีโอกาสใช้ความรู้ในการไปศึกษาดูงานให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์ก่อกองทั้งในด้านของคนและเงินลงทุนในด้านต่างๆ ชุมชนจึงเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

๑๑. ดำเนินโครงการตามแนวทางที่กำหนด

ดำเนินงานตามระยะหรือเป้าหมายที่กำหนด เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่องโดยมีชาวบ้าน หน่วยงานราชการและภาคีที่เกี่ยวข้อง ร่วมดำเนินงานตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ผลการดำเนินงานที่ตั้งไว้อย่างชัดเจนตามระยะเวลาที่กำหนด

๑๒. ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานจากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและแบบสอบถาม

การประเมินผลการดำเนินงาน การติดตามความก้าวหน้าของงานมีการประเมินผลจากผู้เข้าร่วมงานและแบบประเมินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจจะเป็นทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก การแสดงความคิดเห็นต่างๆ แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ได้รับทราบ ผลการดำเนินงานเช่นกัน

วิธีการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ อพท. สนับสนุน

แนวทางการดำเนินของเทศบาลและ อบต.ในการร่วมสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีรูปแบบ กระบวนการดำเนินงาน มีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เป็นภาคีด้านการทำงาน โดยที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนซึ่งจะได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ก็จะมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

๑. การร่วมประชุมสรุปแนวทางการดำเนินโครงการและแผนการจัดโครงการ

วางแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะมีการสร้างกรอบแนวทางและระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งหมด ดังนั้นรูปแบบการดำเนินงานจึงเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการ เพื่อสนองความต้องการของชุมชนทางการ

พัฒนาและให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือในการติดตามการดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

๒. การจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.)

จัดทำโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ในส่วนของเงินสนับสนุนการดำเนินโครงการที่ได้วางแผนการดำเนินงานไว้

๓. จัดตั้งคณะกรรมการบริหารและพัฒนาพื้นที่โดยให้ประชาชนในตำบลมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการคนภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมกระทำ ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายของ อพท. รับผิดชอบ ร่วมกัน รับผลประโยชน์ร่วมกัน

๔. การจัดเวทีระดมความคิดเห็นและความต้องการในแต่ละหมู่บ้านและตำบล

การจัดเวทีการประชาคม เพื่อระดมความคิดเห็น ความร่วมมือ รวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาโดยการแสดงความคิดเห็นของประชาชนแต่ละหมู่บ้าน มีการสอบถามความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ชาวบ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยจัดศาลาประชาคมหมู่บ้านแต่ละแห่ง การจัดประชาคมหมู่บ้าน

๕. รวบรวมข้อมูล ความคิดเห็นจากการประชาคม

นำข้อมูลที่ได้จากการประชาคม การแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านที่สะท้อนความเป็นชุมชน เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แนวทางการพัฒนาของชุมชนและนำมาจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๖. ประสานการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการให้ความร่วมมือ เช่น ในเรื่องของสถานที่การจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน การดำเนินงานร่วมกัน เป็นต้น

๗. ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการให้ความรู้

การจัดอบรมให้ความรู้กับชาวบ้าน ทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ได้รับความนิยม หรือการตกแต่งสถานที่ในการเปิดรับการท่องเที่ยวจากภายนอก

๘. ประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดทำรายละเอียดแผนงานกลุ่มต่างๆ

การจัดประชุมกระบวนการทำงาน เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการแนวทางในการดำเนินงาน การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งจะประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ อพท. หน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อรายงานความก้าวหน้าของการจัดทำฐานข้อมูลให้กับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมต่างๆ

๙. การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ

การจัดการศึกษาดูงาน จำนวน ๑ ครั้ง ผู้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการฯ หรือตัวแทนหมู่บ้าน มีเป้าหมายเพื่อนำบทเรียนที่ได้มาปรับใช้กับการพัฒนาภายในชุมชน การจัดฝึกอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมและเพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนาที่จะหนุนเสริมกันและกันในอนาคต โดยนำตัวแทนไปศึกษาดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว เช่น เพลินวาน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

๑๐. สรุปผลการดำเนินงานและจัดทำรายงาน ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การประชุมสรุปผลการดำเนินงาน การติดตามความก้าวหน้าของงานที่ดำเนินการตามโครงการ เพื่อแก้ไขปรับปรุง ประเมินผล และส่งรายงานผลการดำเนินงานให้ อพท. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป ซึ่งมีการจัดทำแบบประเมิน การแสดงความคิดเห็นต่างๆ แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้หน่วยงานได้ทราบและนำมาปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป

บทที่ 5

กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่ต้องการมากขึ้นทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของ หลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่ไม่ใช่ประเทศอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม เติบโตของ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งนำไปสู่เชิงรุกต่อการพัฒนาที่สำคัญด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในทิศทางที่ยั่งยืนจึงต้องบูรณาการกลยุทธ์ จากศาสตร์หลากหลายแขนง ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดดัชนีระดับการพัฒนาและขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐาน สิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และการตลาด

การท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการในเรียนรู้ด้วย การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อาศัยของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน ซึ่งการขยายตัวของระบบเครือข่ายการสื่อสาร ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการคมนาคม และการ แข่งขันของประเทศต่างๆ เพื่อเป็นแบรนด์ระดับโลก (Global Brand) ล้วนส่งเสริมให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั่วโลก แม้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา โลกเผชิญปัญหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ และภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก แต่ความเป็นโลกาภิวัตน์ยังคงส่งเสริมให้มนุษย์เดินทางท่องเที่ยว ทั่วโลกในอัตราที่เติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้ยืนยันว่าการ ท่องเที่ยวยังคงเติบโตต่อไปและทำนายว่าในพ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020 จะมีการเดินทางทั่วโลกจำนวน 1.56 พันล้านครั้ง การเดินทางจำนวนมหาศาลนี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามชาติทั้งในระดับ ท้องถิ่น ภูมิภาค และโลก (WTO: 2001) และวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยว เดินทางไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมของแต่ละประเทศจะมีการเคลื่อนไหว ไปยังประเทศอื่นโดยผ่านการประชุมหรือสัมมนา การจัดงานแสดงสินค้า อาหาร ดนตรี ภาพยนตร์ และสื่อ โฆษณาต่างๆ (Richards, 2007: 4) ซึ่งยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเพื่อเรียนรู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าสถาปัตยกรรม ศิลปะ ประเพณี เทศกาล วิถีชีวิตของคนในพื้นที่อื่น ซึ่งเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” กำหนดขึ้นมาอย่างชัดเจนในการประชุมสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) ที่เมืองออกซ์ฟอร์ด ใน พ.ศ. 2512 หรือ ค.ศ. 1969 (Moulin: 1989, cited in Koster, 1996: 231) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ความหมายของการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมต่างๆ ล้วนมีจุดมุ่งเน้นในทำนองเดียวกันคือ “เป็นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับแรงดลใจ หรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วม และตระหนักคุณค่า วัฒนธรรมของชุมชนในจุดหมายปลายทางนั้น ซึ่งครอบคลุม ถึงงานสร้างสรรค์ ประเพณีขนบธรรมเนียม และ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจ วัฒนธรรมของกันและกันเพื่อให้เกิดมิตรภาพ และสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน”

จากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน จึงมีผล ให้มรดก ทางวัฒนธรรมทั้งหมดของชุมชนใดชุมชนหนึ่งกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ใน มุมมองของ นักท่องเที่ยว วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับ “กลุ่มคนในชุมชน” และ “ลักษณะทางสังคมเฉพาะกลุ่ม” ได้แก่ พฤติกรรม ทางสังคม ธรรมเนียมปฏิบัติ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวันซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง จากชุมชนอื่น ไม่ว่าจะอัต ลักษณ์นั้นเป็นของดั้งเดิม หรือเป็นอัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนไปตามการเคลื่อนไหวทาง วัฒนธรรม (UNESCO, 2006: 18) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงมีความหลากหลาย เป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้ เช่น สถานที่ สำคัญทางศาสนาและประวัติศาสตร์ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ฯลฯ และสิ่งที่ จับต้องไม่ได้ เช่น ค่านิยม วิถีการดำเนินชีวิต ฯลฯ นอกจากนี้ เป็นทั้งของดั้งเดิม เช่น งานแสดงพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ฯลฯ หรือ ของร่วมสมัยอย่างเช่น ศิลปะ ร่วมสมัย อาหารผสมผสาน ฯลฯ วัฒนธรรมจึงเป็น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวนานาชาติ หรือจากภูมิภาคหนึ่งไปยังภูมิภาคอื่นๆ ทั่ว โลกอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

ความจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเร่งด่วน

การที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่นิยมและเติบโตอย่างรวดเร็ว ประกอบกับอิทธิพลของ โลกาภิวัตน์ มีผลให้นักท่องเที่ยวนานาชาติมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปคือ ต้องการเรียนรู้ ความดั้งเดิม (Indigenously) หรือความเป็นของแท้ (Authenticity) ของชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ประเทศ ต่างๆ ทั้งประเทศ ที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาจึงใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญหนึ่งใน กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ในทวีปยุโรป การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวยุโรป เพราะ วัฒนธรรม ของประเทศต่างๆ ในยุโรปเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญที่สุดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค

ซึ่งนารายได้มหาศาลให้กับประเทศต่างๆ ในทวีป (Smith, 2009: 39–43) ประเทศออสเตรเลียเป็นอีก หนึ่ง ตัวอย่างที่ได้รับประโยชน์อย่างมากจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวออสเตรเลีย และชาวต่างชาติจำนวนมากที่ท่องเที่ยวเพื่อชื่นชม เรียนรู้ และร่วมมีประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ สถาบันวิจัยการท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย (Tourism Research Australia: TRA) จึงกำหนดให้สมบัติทาง วัฒนธรรมของประเทศเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักสำหรับการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ (Domestic Tourism) และระหว่างประเทศ (International Tourism) ดังเห็นได้จากรัฐนิวเซาท์เวลส์ ซึ่งเป็นรัฐหนึ่งที่ เป็น จุดหมายปลายทางยอดนิยมของนักท่องเที่ยวชาวออสเตรเลียและชาวต่างชาติ ได้กำหนดให้การพัฒนา มรดกทาง วัฒนธรรมเป็นเป้าประสงค์ของแผนแม่บทการท่องเที่ยว 2020 (Cooperative Research Centre, 2008: 6-8)

สำหรับประเทศไทยนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา มรดกทางวัฒนธรรมได้นำมาใช้เป็นผลิตภัณฑ์และจุดขายทางการท่องเที่ยวของประเทศ อย่างเช่น พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

ในพ.ศ. 2525 พระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในพ.ศ. 2530 และปีแห่งศิลปะและหัตถกรรมไทย ใน พ.ศ. 2539 ฯลฯ (Peleggi, 1996: 435) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นผลิตภัณฑ์ในการสร้างรายได้ให้กับประเทศต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวอีกด้วย กระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเชิงบวกที่ชัดเจนที่สุดซึ่งเกิดจากการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพราะหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นว่าเป็นผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวที่นำเสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ หน่วยงานต่างๆจึงได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และ สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นหรือพื้นที่ประสบภัยที่กำลังสูญหาย อนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ รวมทั้งพัฒนางาน หัตถกรรม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมของตน และมีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมโดยร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งมีบทบาทในการจัดการ หรือการบริหารการท่องเที่ยวมากขึ้น ดังเห็นได้จากตัวอย่างของชุมชนบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเลือกที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้น รวมทั้งมีบทบาทอย่างยิ่งในการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตน แม้ว่าการท่องเที่ยวจะนำรายได้มหาศาล ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และกระตุ้น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แต่ในทางกลับกันก็นำผลเสียที่ทำลายทุนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเอง ได้แก่

- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชีพใหม่มากมาย ซึ่งทำให้มีความต้องการด้านแรงงานมากขึ้นและ มีผลทำให้ลักษณะแรงงานของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงจากแรงงานทางเกษตรกรรมเป็นแรงงานทางด้านการ บริการ แทน
- การที่นักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นมีพื้นฐานความเชื่อ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่แตกต่าง กัน ก็อาจทำให้คนท้องถิ่นในบางพื้นที่รู้สึกไม่พอใจที่ได้พบเห็นคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากตนเข้ามาใน ท้องถิ่นของตน ในทางกลับกัน นักท่องเที่ยวก็อาจเห็นและเข้าใจความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมใน การดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นอย่างผิวเผิน ซึ่งทำให้แปลความหมายของสิ่งที่ตนเห็นไปในเชิงลบ และอาจ ก่อให้เกิดอคติต่อคนท้องถิ่นได้
- หากการส่งเสริมการท่องเที่ยวดำเนินไปโดยไม่มีการวางแผนและการประชาสัมพันธ์ที่ดี อาจทำให้คนท้องถิ่นมีวิธีการที่ไม่ถูกต้องในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เช่น

สร้างงานหัตถกรรมหรือผลิตสินค้าที่ระลึกที่มีคุณภาพต่ำและมีราคาถูกเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยหวังผลกำไรจนไม่ได้รับการอัตลักษณ์ของหัตถกรรมพื้นเมืองไว้ นอกจากนี้ การส่งเสริม

การท่องเที่ยวที่มุ่งหวังเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดวัฒนธรรมปลอมขึ้นเพราะจะมีการดัดแปลงวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศกาลและการแสดงพื้นเมืองที่ สร้างขึ้นมาใหม่ (Pseudo Event) เพื่อเป็นกิจกรรมหรือการแสดงสำหรับให้นักท่องเที่ยวชม ไม่ใช่เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือเพื่อตอบสนองความศรัทธาที่แท้จริงของคนท้องถิ่น การสร้างเหตุการณ์เพื่อการขาย จะส่งผลให้ชุมชนขาดความดั้งเดิมและความน่าดึงดูดใจ • คนท้องถิ่นในประเทศหรือพื้นที่ที่กำลังพัฒนามักจะปรับตัววัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้ สอนองความต้องการและความคุ้นเคยของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ นักท่องเที่ยว แต่หาก การปรับตัววัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อการค้า (Cultural Commodification) ซึ่งไม่สอดคล้องกับ วัฒนธรรมของ ตน จะมีผลให้คนท้องถิ่นรับค่านิยมของนักท่องเที่ยวมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการ ลอกเลียนแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Demonstration Effect) และมีผลทำให้คนท้องถิ่นสูญเสียความเป็น เอกลักษณ์และความดั้งเดิมของตนได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหากขาดแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะกลายเป็นดาบสองคมที่นำประโยชน์และผลเสียมาสู่สังคมและวัฒนธรรมของ ชุมชน ซึ่งจะส่งผล เชิงลบเป็นลูกโซ่ (Chain Effect) กลับไปยังเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารที่ เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและชุมชนจึงได้ทบทวนและพิจารณาแนวทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมให้ดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีคุณภาพ เพราะขาด การจัดการที่ เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวคือ หน่วยงานต่างๆ และ ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทที่ไม่สมดุลในการวางแผน การบริหารงาน และการตลาด ทั้งนี้เพราะแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากได้รับการพัฒนาไปตามนโยบายของรัฐ ซึ่งหน่วยงานส่วนกลางของ ภาครัฐมักมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผนงาน และดำเนินงาน ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่ง ท่องเที่ยวมีส่วนร่วมน้อยมาก จึงทำให้ไม่เข้าใจแผน และวิธีการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมอย่างสมดุลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วน เสียทุกกลุ่มจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการ พัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ เพื่อความยั่งยืน ทั้งนี้การมีส่วนร่วม ของทุกกลุ่มต้องครอบคลุมเรื่องการ วางแผน และการกำหนดเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน ซึ่ง แต่ละประเด็นจำเป็นต้องมีความ สัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างเป็นวงจร

กลยุทธ์ที่ 1: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

โดยส่วนใหญ่ ในประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ กำลังพัฒนา นโยบายทางการท่องเที่ยวกำหนดขึ้นโดยผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐหรือนักการเมืองท้องถิ่น จากนั้นหน่วยงาน ภาครัฐหรือนักการเมืองท้องถิ่นจะนำนโยบายดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดแผนพัฒนา ต่างๆ ซึ่งจะถ่ายทอดไปสู่ผู้ ปฏิบัติระดับท้องถิ่นในท้ายที่สุด กระบวนการดังกล่าวเป็นการกำหนดนโยบาย แบบเบื้องบนสู่เบื้องล่าง (Top-Bottom) โดยผู้ปฏิบัติและคนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทาง หรือแผนในการพัฒนาการ

ท่องเที่ยว ประกอบกับงบประมาณและข้อมูลสำคัญต่างๆ จัดทำขึ้น ในระดับชาติไม่ใช่ระดับท้องถิ่น ผลที่ตามมาคือผู้ปฏิบัติและคนท้องถิ่นในชุมชนอาจมีความเข้าใจที่ไม่ตรง กับผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบายและแผน ความไม่เข้าใจทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับการท่องเที่ยวที่ โตขึ้นอย่างรวดเร็วในพื้นที่ของตนได้ ด้วยเหตุนี้ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญทั่วโลกจึงส่งเสริม ให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งครอบคลุม 4 ประเด็นความร่วมมือดังนี้

1. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรและกลุ่มคนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการตลาด องค์กรและกลุ่มคนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ของรัฐที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว นักการเมืองท้องถิ่น นักการศึกษา คนท้องถิ่นที่พำนักอาศัยในชุมชน ธุรกิจโรงแรมและร้านอาหาร ธุรกิจจัดนำเที่ยว สมาคมการท่องเที่ยว หอการค้า เจ้าของร้านค้าที่เกี่ยวข้อง นักอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้จัดการการขนส่งท้องถิ่นทั้งที่เป็นของภาครัฐและ เอกชน เกษตรกร ผู้จัดการประชุมและสัมมนา และผู้บริหารหรือผู้ประกอบการท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยว (Leu, 2000: 9-10)

2. ระบุอย่างชัดเจนว่าองค์กรและกลุ่มคนแต่ละกลุ่มมีหน้าที่ บทบาท และขอบเขตการจัดการ ระดับใด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในด้านอำนาจและกระบวนการการทำงาน นอกจากนี้ทุกฝ่ายต้อง ตกลงร่วมกันว่า ต้องคำนึงถึงผลได้และผลเสียของคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นหลัก เพราะหากเกิดภาวะ วิกฤติ คนกลุ่มนี้จะเป็นผู้เผชิญปัญหาและได้รับโดยตรง

3. องค์กรและกลุ่มคนทุกฝ่ายต้องตัดสินใจร่วมกันว่าจะใช้มรดกทางวัฒนธรรมใดของชุมชน เพื่อเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว และกำหนดลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ในทิศทางความ ยั่งยืนอย่างชัดเจน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอนุรักษ์หรือคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่น เพิ่มพูน คุณค่าประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ให้ความรู้และส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม คำนึงถึงความ สามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งดำเนินกิจกรรมการตลาดที่สอดคล้องกับหลักการของการอนุรักษ์

4. องค์กรและกลุ่มคนทุกฝ่ายต้องสนใจและดำเนินงานร่วมกันในการวางแผน และกำหนดเครื่องมือในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งต้องประชาสัมพันธ์หรือถ่ายทอดผลการดำเนินงานให้แก่ทุกกลุ่มทราบอย่างชัดเจนและโปร่งใส ในทางปฏิบัตินั้น ความร่วมมือทั้ง 4 ประเด็นข้างต้นอาจไม่มีประสิทธิภาพ หากทุกกลุ่มที่ เกี่ยวข้องไม่เต็มใจหรือไม่เข้าใจประเด็นความร่วมมือดังกล่าว ดังนั้น หน่วยงานหรือบุคคลที่เป็นผู้ประสาน ความร่วมมือจึงจำเป็นต้องมีเทคนิคที่เป็นรูปธรรมในการสร้างความร่วมมือ ซึ่งเทคนิคของ Pederson (2002: 40-44) เป็นเทคนิคหนึ่งที่ประเทศสมาชิกใน UNESCO นำไปประยุกต์ใช้ในการกระตุ้นให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนามรดกของประเทศ ซึ่งประกอบด้วยเทคนิค ดังนี้

1. แสดง “ความเชื่อมั่น” ให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มเห็น โดยเริ่มต้นจากผู้ประสานงาน จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทุกกลุ่มตั้งแต่เริ่มประสานงาน ให้ความเท่าเทียมกันกับทุกกลุ่ม ไม่แบ่งพวก และดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง

2. ใช้วิธีที่หลากหลายในการเข้าถึงและประสานงานกับทุกกลุ่ม ได้แก่ เข้าไปสังเกตและ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆกับคนในชุมชน ใช้วิธีการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการซึ่งจะทำให้ทุกกลุ่ม กล้าแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตน และใช้การระดมสมองเพื่อให้ได้เสียงข้างมาก

3. ชี้แจงผลดีและผลเสียที่ชุมชนจะได้รับจากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว และให้ทุกกลุ่มแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ตนเองต้องการ รวมทั้งร่วมกันระบุปัญหา และหนทางแก้ไข ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น จากนั้น กำหนดแผนและเครื่องมือหรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาและ การแก้ไขปัญหา

4. จัดหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นกลางและมีความชำนาญในการให้คำปรึกษาหรืออบรม คนท้องถิ่นให้เข้าใจวิธีการในการวางแผน การจัดการหรือการบริหารงาน และการตลาด การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกด้านเป็นการให้โอกาสแก่คนท้องถิ่นในชุมชนได้แสดง ความหวัง ความต้องการ และความหวาดระแวงที่ต้องนำมา มรดกทางวัฒนธรรมไปใช้เป็นประโยชน์ทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ทำให้ชุมชนตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคที่ต้องเผชิญซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ ชุมชนบูรณาการประสบการณ์และความเชี่ยวชาญท้องถิ่น ร่วมกับวิทยากรจากนอกพื้นที่เพื่อวางแผนและ กำหนดเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

กลยุทธ์ที่ 2: การวางแผน

การให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนอำนาจในการตัดสินใจและ มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผน จะช่วยลดการต่อต้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่หน่วยงานและกลุ่มคนภายนอก พื้นที่ ได้เข้ามามีบทบาท รวมทั้งเพิ่มความต้านทานต่อแรงกดดันหรือปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะการวางแผนเป็น กระบวนการในการสรรหาและกำหนดแนวทาง รวมทั้งวิธีการที่จะควบคุมและพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละ ชุมชน ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และการที่ทุกฝ่ายร่วมกันคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบว่าจะทำอะไร ทำเพื่ออะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใด และใช้งบประมาณเท่าไร จะช่วยทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิด ขึ้นและมีทิศทางที่ ชัดเจนและตรงกันในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น การวางแผน โดยชุมชนมีส่วนร่วม จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ หน่วยงานต่างๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนจำเป็นต้อง มาประชุมหรือทำการปรึกษา พิจารณ์เพื่อแสดงความคิดเห็นและการยอมรับ รวมทั้งทำการตกลงและความเข้าใจ ร่วมกันภายใต้คำแนะนำ และคำปรึกษาของผู้เชี่ยวชาญ แม้ว่าแผนพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีรายละเอียดมาก เพื่อนักปฏิบัติจะ ได้ดำเนินการตามที่นักวางแผนกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง แต่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชุมชนมี ส่วนร่วม นั้นจำเป็นต้องเข้าใจได้ง่ายและอาจประกอบด้วยประเด็นเพียงไม่กี่ประเด็นแต่สำคัญและชัดเจนเพียงพอที่ ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มสามารถปฏิบัติตามได้ในทิศทางเดียวกัน ประเด็นในแผนอาจประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ของชุมชน วัตถุประสงค์ของแผน นโยบายของแผน เครื่องมือในการพัฒนา การจัดหาและกำหนด งบประมาณ วิธีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้ วิสัยทัศน์คือ การกำหนดสภาพหรือภาพอนาคตที่ผู้มีส่วน

ได้ส่วนเสียทุกกลุ่มของชุมชนพึงประสงค์ อยากรให้เป็น วิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วัตถุประสงค์ของแผนคือ ผลลัพธ์ในภาพรวมและกว้างๆ ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นเมื่อได้ปฏิบัติ ภารกิจต่างๆ เสร็จสิ้น วัตถุประสงค์จึงต้องอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและความสามารถในการจัดการ ของทุกฝ่าย รวมทั้งต้องปรับไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย นโยบายของแผนคือ แนวทางในการปฏิบัติหรือตัดสินใจเพื่อให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการในการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นมาจะช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มต่างๆ สามารถดำเนินงานในทิศทางที่สอดคล้องกันและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันได้ นโยบายหรือแนวทาง ปฏิบัติที่กำหนดขึ้นมาจึงต้องหลากหลายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกนโยบายที่ตนถนัดและปฏิบัติได้จริง

เครื่องมือในการพัฒนาคือ สิ่งหรือกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาเพื่อดำเนินงานตามนโยบายหรือแนวทาง ในการปฏิบัติซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มจำเป็นต้องเข้าใจข้อ จำกัดของชุมชน เช่น ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลา ข้อจำกัดในด้านการจัดการหรือการมีส่วนร่วมของ คนท้องถิ่น ข้อจำกัดในเรื่องขอบเขตของกฎหมาย ข้อจำกัดในด้านอำนาจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เพราะข้อจำกัดเหล่านี้เป็น ปัจจัยสำคัญที่ตีกรอบประเภทและลักษณะของเครื่องมือในการพัฒนามรดกทาง วัฒนธรรม การกำหนดและจัดหางบประมาณ ควรเป็นหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาการท่องเที่ยว และหน่วยงานภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่มีนโยบายในการ พัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ งบประมาณจำเป็นต้องสอดคล้องไปตามประเภทและลักษณะ ของเครื่องมือในการพัฒนา นอกจากนี้ กลุ่มต่างๆ ที่กำหนดและจัดหางบประมาณต้องแสดงต่อสาธารณชน อย่างชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ในเรื่อง จำนวนเงินงบประมาณ แหล่งงบประมาณ และแนวทางการ ใช้เงินงบประมาณ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากที่ต้องปฏิบัติเป็นระยะและ อย่างต่อเนื่อง เพราะจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มรู้ว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียง ไต รวมทั้งสามารถช่วยหาแนวทางแก้ไขหรือปรับแผนได้ทันต่อสถานการณ์ ทั้งนี้ การติดตามและประเมิน ผลการดำเนินงานควรเป็นหน้าที่ของกลุ่มที่รับผิดชอบการวางแผน และการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งจำเป็นต้องรายงานผลการดำเนินงานและการประเมินผลต่อสาธารณชน ในชุมชนให้ทราบอย่างชัดเจนและ ทัวถึง เพื่อกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานและ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้นในการวางแผนและ การดำเนินงานในครั้งต่อไป

กลยุทธ์ที่ 3: การกำหนดเครื่องมือ

เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานตามแผน และติดตาม ผลการดำเนินงานโดยตลอด แต่หากเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความถนัดของชุมชน ก็จะมีผลให้การ

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่บรรลุวัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงควรกำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยด้านการพัฒนาการตลาดทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องสอดคล้อง กับความต้องการและความสามารถในการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม รวมทั้งสอดคล้อง กับ วัตถุประสงค์และนโยบายของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ เครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีความชัดเจนและหลากหลายซึ่งควรประกอบด้วย 5 เครื่องมือ ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดระดับการพัฒนา การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนด มาตรฐานสิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และการตลาด หากเครื่องมือมีความชัดเจน หลากหลาย และ สามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ก็จะก่อให้เกิดโอกาสสูงสุดที่จะบรรลุวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การพัฒนาคนท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่น ในทุกด้าน และทุกกระบวนการของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม หากคนท้องถิ่นขาดข้อมูล ประสบการณ์ และ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะทำให้ คนท้องถิ่นไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน ดำเนินงานและประเมินผลได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาคนท้องถิ่นโดยการอบรมให้ความรู้และประสบการณ์จึงเป็นเครื่อง มือที่สำคัญในการส่งเสริมให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกด้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้คนท้องถิ่นตระหนัก ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตน เกิดความภาคภูมิใจและใช้มรดกทางวัฒนธรรมในทิศทางที่ยั่งยืน แม้ว่าข้อมูลและความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครอบคลุมหลากหลายเรื่อง แต่ การอบรมคนท้องถิ่นนั้นควรครอบคลุมเนื้อหาความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและทันต่อสถานการณ์ ซึ่งประกอบด้วย “พลวัตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism Dynamics) “กระบวนการ วางแผนและเครื่องมือการพัฒนา” “การจัดการ การเงิน และการตลาด สำหรับธุรกิจขนาดเล็ก” และ “การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Tourism Interpretation) พลวัตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบ และหลักการใน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มเข้าใจพลวัตของการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ก็จะเข้าใจว่าแต่ละฝ่ายมีความสัมพันธ์และต่อกันอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสาเหตุของปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมทั้งหาแนวทางในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาคือดีขึ้น กระบวนการวางแผนและเครื่องมือการพัฒนาเป็นความรู้ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มและ ทุกระดับต้องเข้าใจ เพราะจะทำให้ทุกกลุ่มมีความอดทนมากขึ้นที่จะรอให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาไปอย่างช้าๆ แต่เป็นตามขั้นตอน นอกจากนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มสามารถบูรณาการ ความรู้ด้านการวางแผนและเครื่องมือพัฒนา กับความรู้หรือความชำนาญของท้องถิ่น เพื่อตัดสินใจ วางแผน และกำหนดเครื่องมือการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การจัดการ การเงิน และการตลาด

สำหรับธุรกิจขนาดเล็ก เป็นความรู้อีกหมวดหนึ่งที่สำคัญเพราะ จะส่งเสริมให้คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนธุรกิจหรือเป็นเจ้าของธุรกิจได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัย ความรู้และบุคลากรจากเมืองหรือต่างประเทศ คนท้องถิ่นจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงและการรั่วไหลทาง เศรษฐกิจก็จะลดลง ซึ่งจะมีผลทำให้คนท้องถิ่นห่วงหาพันธุการของตนและจะร่วมมือกันมากยิ่งขึ้นเพื่อ อนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรในชุมชนให้มีความยั่งยืนสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นต่อไป

การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การถ่ายทอดความคิดหรือความรู้สึก ของคนท้องถิ่น รวมทั้งความสำคัญ ความหมาย และคุณค่าของประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวัฒนธรรม ท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ การอบรมให้คนท้องถิ่นสามารถสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากจะส่งเสริมให้คนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนแล้ว ยังช่วยลดอคติด้านวัฒนธรรม อีกทั้งเพิ่มคุณค่าประสบการณ์ของคนท้องถิ่นอีกด้วย

การตลาด

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการตลาดกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น ความพร้อมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความต้องการของนักท่องเที่ยว การตลาดจึงไม่ผิดทำขึ้นนี้เพียงเพื่อดึงดูดใจหรือบรรลุความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งหมดที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ว่าการตลาดแหล่งท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนส่วนประสม การตลาด 5 ฐาน คือผลิตภัณฑ์ (Product) การตั้งราคา (Pricing) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) และความร่วมมือ (Partnership) อยู่ทุกที่ตาม กลยุทธ์หรือกิจกรรมการตลาดสำหรับการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมที่วางแผนหรือกำหนดขึ้นในแต่ละครั้ง อาจไม่ครอบคลุมส่วนประสมทั้งหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุนี้กลยุทธ์การตลาดสำหรับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงไม่หลากหลาย แต่มีความชัดเจนในการสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานการท่องเที่ยว ซึ่งสรุปได้ดังนี้ กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “ผลิตภัณฑ์” ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านการจัดการสัมพันธภาพและ ประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย • การอบรมคนท้องถิ่นให้มีทัศนคติที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าและนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งสามารถจัดการบริการได้อย่างมีคุณภาพ • การพัฒนาสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมการสาธิต ฯลฯ • การจัดการภูมิทัศน์ทั้งภายในและรอบๆ พื้นที่เพื่อเพิ่มคุณภาพประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว • การผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถพัฒนาขึ้น ได้ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Education Tourism) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อทำอาหาร (Culinary Tourism) ฯลฯ • การพัฒนาของที่ระลึกที่สอดคล้องและสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งนอกจากเพิ่มคุณภาพประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเพิ่มรายได้ให้แก่คนท้องถิ่นด้วย

กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การตั้งราคา” สำหรับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น คือ การตั้งราคาให้สูงในช่วงเวลาและฤดูกาลของการท่องเที่ยว เช่น วันหยุดสุดสัปดาห์ช่วงเวลาของการพักผ่อน ประจำปี ในทางตรงกันข้าม ตั้งราคาต่ำในช่วงนอกฤดูกาล กลยุทธ์การตั้งราคาจะช่วยควบคุมปริมาณ นักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ นอกจากนี้ ยังช่วยให้ชุมชนสามารถมีรายได้ตลอดปี (Dallen and Stephen, 2003: 169) กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การจัดจำหน่าย” เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมความเข้มแข็งด้านการตลาดให้กับชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญในการขาย ดังนั้นจำเป็นต้องมีตัวกลางที่มีความชำนาญช่วยนำเสนอและขายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ดังนั้น ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีเครือข่ายความร่วมมือ กับหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ โรงแรม บริษัทจัดนำเที่ยว บริษัทเดินทางขนส่ง บริษัทจัดการประชุมและ นิทรรศการ เพื่อมีช่องทางจัดจำหน่ายที่หลากหลายและเพิ่มโอกาสในการขายให้มากยิ่งขึ้น กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “การส่งเสริมการตลาด” สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งเน้น การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication - IMC) ซึ่งหมายถึง กระบวนการสื่อสารเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวในระยะยาวและต่อเนื่อง ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความคุ้นเคย และความเข้าใจต่อทั้งคนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะมีอิทธิพลให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไม่ขัดแย้ง กับสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการสำหรับการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ เว็บไซต์ หนังสือแนะนำ การเดินทางท่องเที่ยว โบรชัวร์ของแหล่งท่องเที่ยว ชุดข้อมูลและโสตทัศนวัสดุสำหรับสื่อมวลชน (Press Kit) การจัดนำเที่ยวให้กับ ตัวกลางและสื่อมวลชน (Familiarization Trip: FAM Trip) และการจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรม กลยุทธ์การตลาดภายใต้ “ความร่วมมือ” เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการตลาดท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพราะหากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มในชุมชนมีความขัดแย้งกันในวัตถุประสงค์ทางการตลาด เช่น หากฝ่ายหนึ่งต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ในขณะที่อีกฝ่าย ต้องการใช้การตลาดภายใต้หลักการของการอนุรักษ์ ก็จะทำให้แนวทางและกลยุทธ์การตลาดที่จัดขึ้นมา โดยแต่ละฝ่ายขัดแย้งกันเอง ซึ่งจะกลายเป็นเชิงลูกโซ่ต่อการจัดการด้านคุณภาพ การตลาด และภาพลักษณ์ ของชุมชน ดังนั้น การตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายและ ครอบคลุมการดำเนินงานด้านการตลาดในทุกระดับ ได้แก่ การตัดสินใจกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนและ นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดและวางแผนกลยุทธ์การตลาด รวมทั้งการดำเนินงานและประเมิน ผลกลยุทธ์การตลาดร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อ ทั้งคนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวได้นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจาก “การมีส่วนร่วม” ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มทั้งผู้ที่อยู่ในชุมชนและผู้อื่นที่ได้รับจากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนท้องถิ่นที่เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนจำเป็นต้องมีบทบาทสูงสุด ในการตัดสินใจว่าจะให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นพัฒนาไปในทิศทางใด โดยผ่านกระบวนการของ การวางแผนที่เป็นระบบ และกลยุทธ์การพัฒนาอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดดัชนีระดับการพัฒนา การกำหนด ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานสิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และ การตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม